

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКЗИТ-ПОЛ'2019:

президентські
та парламентські
вибори

ЗМІСТ

<i>Ірина Бекешкіна</i> ВСТУПНЕ СЛОВО	4	ДРУГИЙ ТУР ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ: електорат кандидатів у демографічних вимірах	52
РОЗДІЛ 1 <i>Ірина Філіпчук</i> ПРОДОВЖУЮЧИ ТРАДИЦІЇ	6	ПАРЛАМЕНТСЬКІ ВИБОРИ '2019: електорат партій у демографічних вимірах	60
РОЗДІЛ 2 <i>Антон Грушецький, Володимир Паніотто, Наталя Харченко</i> МЕТОДИКА І ТЕХНОЛОГІЯ ПРОВЕДЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ЕКЗИТ-ПОЛУ '2019 НА ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ І ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРАХ	20	РОЗДІЛ 4 <i>Андрій Сухарина</i> ПАРТІЇ «СТУДЕНТІВ» VS ПАРТІЇ «ПЕНСІОНЕРІВ»: ЩО ЗА ВИБОРЦІ У НАЙБІЛЬШ РЕЙТИНГОВИХ УКРАЇНСЬКИХ ПАРТІЙ?	76
РОЗДІЛ 3 <i>Михайло Міщенко</i> ЕЛЕКТОРАТ КАНДИДАТІВ ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ І ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ У ДЕМОГРАФІЧНИХ ВИМІРАХ		РОЗДІЛ 5 <i>Сергій Шаповалов</i> ЧОМУ ЛИШЕ ПОЛОВИНА ГРОМАДЯН ПРИЙШЛА НА ВИБОРЧІ ДІЛЬНИЦІ ВЛІТКУ?	84
ПЕРШИЙ ТУР ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ: електорат кандидатів у демографічних вимірах	36	РОЗДІЛ 6 <i>Олексій Гарань</i> ГЕОПОЛІТИКА, ВІЙНА І МИР: ПОГЛЯДИ ВИБОРЦІВ	94

ВСТУПНЕ СЛОВО

Ірина Бекешкіна

Директор Фонду

«Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва»,
керівник проєкту «Національний екзит-пол'2019»
і упорядник цієї книжки

Вибори 2019 року суттєво змінили український політичний ландшафт. Вони ознаменували собою завершення етапу постмайданної України. Після Революції Гідності та втечі экс-президента Януковича у 2014 році потрібно було якнайшвидше обрати нового легітимного президента та Верховну Раду. Все це довелося робити в умовах початку гібридної війни Росії в Криму та на Донбасі. Більше того, на той момент цілком реальним видавався сценарій «гарячого» конфлікту не тільки в Донецькій та Луганській областях, але й на більшій частині території України: від Харкова до Одеси та від Маріуполя до Києва. Та, врешті-решт, вибори президента пройшли швидко, офіційні результати не відрізнялись від даних Національного екзит-полу, а загрози втрати незалежності та суверенітету України послабшали.

У 2019 році вибори були іншими – зовнішні загрози хоч і не зникли, але суттєво пооблякли. Необхідні реформи хоч зі скрипом, але провадилися. Глибока економічна криза змінилась на незначне, але стабільне зростання економіки. Але цього було недостатньо.

Президент Порошенко, як і всі представники влади, обрані 2014 року, не змогли зробити головного – переконати людей у тому, що вони відкриті, чесні й некорумповані. Один за одним три-

вали гучні корупційні скандали, фіналом яких ставали або втечі високопосадовців з під слідства, або руйнація справ у суді. Пенсії та зарплати були далекими від європейського рівня. Війна на Донбасі тривала. Багатьом людям здавалось, що після Революції вони втратили більше, ніж здобули.

На такому тлі й розвивалися президентські вибори-2019. Ще за пів року до першого туру голосування здавалося, що ми знаємо, чого очікувати на виборах. В опитуваннях громадської думки чільне місце посідала Юлія Тимошенко (яка в підсумку навіть не потрапила до другого туру голосування), а її наздогнати намагались одразу кілька кандидатів, в тому числі чинний Президент Петро Порошенко, а також Анатолій Гриценко та Юрій Бойко. Ще двоє кандидатів мали шанси потрапити до другого туру – Святослав Вакарчук та Володимир Зеленський. Але вони, як годиться у шоу-бізнесі, тримали паузу не оголошуючи свого фінального рішення. У частині драматургії Зеленський значно переігрував своїх опонентів. Всього за кілька хвилин новорічного звернення, показаного у правильному місці у правильний час, він з «темної конячки» перегонів став найбільш імовірним претендентом на посаду президента.

***

Національний екзит-пол на президентських виборах виконав одразу кілька функцій. По-перше, він зафіксував нову політичну реальність, де протестне голосування продемонструвало свій величезний потенціал. По-друге, наявність незалежного та незаангажованого екзит-полу дала змогу уникнути розмов та судових процесів стосовно масштабних фальсифікацій у першому турі. Вибори пройшли, може, й не гладко – але без суттєвих порушень.

Далі були вибори до Верховної Ради. Позачергові й такі, які відкрили ще одну грань української політичної реальності. Вперше тотальну перевагу отримала одна партія, а до парламенту пройшли політичні новачки, які легко «розібралися» зі старожилками. Результатів Національного екзит-полу чекали штаби всіх партій і мільйони українських громадян. Як годиться, Національний екзит-пол знову показав високу точність і зафіксував: демократія в Україні є, принаймні електоральна.

Ірина Філіпчук

ПРОДОВЖУЮЧИ ТРАДИЦІЇ

(СІМНАДЦЯТЬ НАЦІОНАЛЬНИХ
ЕЗИТ-ПОЛІВ В ЕЛЕКТОРАЛЬНІЙ
ІСТОРІЇ УКРАЇНИ – ХРОНОЛОГІЯ
ДОСЛІДЖЕННЯ)

Національний екзит-пол у 2019 році продовжив свої традиції і був проведений на всіх етапах виборів, які відбулися цього року – двох турах президентських і на парламентських перегонах. Так історія Національного екзит-полу приросла ще трьома екзит-полами і налічує на сьогодні вже сімнадцять таких опитувань на виході з виборчих дільниць, кожне з яких це окрема подія, наділена щоразу певними особливостями та новими обставинами.

Саме тому від самого початку проведення екзит-полу в Україні ми ведемо своєрідний літопис цих досліджень, щоб кожен, хто цікавиться електоральними процесами в країні, міг відтворити їх у пам'яті й сформуванню цілісну картину екзит-полів у виборчій історії держави.

Ми нагадуємо, як народжувалося це опитування в Україні, як змінювалося з роками, які характерні, а іноді й унікальні, моменти були притаманні екзит-полам у різні роки незалежності нашої держави.

Традицію проводити екзит-поли на виборах запровадив в Україні Фонд «Демократичні ініціативи» 1998 року, і вперше таке опитування було проведено 29 березня на парламентських виборах. Ідея народилась у процесі співпраці Фонду «Демократичні ініціативи» з колегами фірми QEV-Analytics (США). Відтоді Фонд «Демократичні ініціативи», який є першопрохідником цієї справи в Україні і дизайнером проекту, провів 17 Національних екзит-полів. Окрім цього, свого часу було проведено ще два загальнономіських опитування на виході з дільниць – у Києві та Мукачевому.

Тож автором ідеї першого екзит-полу в Україні був Фонд «Демократичні ініціативи», а першими, хто відгукнувся на неї, були українські журналісти. Так, спільними зусиллями Українського медіа-клубу, Фонду «Демократичні ініціативи», телеканалу «Студія 1+1» на базі даних екзит-полу у день і ніч виборів пройшло чудове телешоу. Фірма «Соціс» відповідала за всі аспекти польової роботи. А консультувала перебіг екзит-полу соціолог Елегія Скочиляс із фірми QEV-Analytics (США). Результати першого в Україні екзит-полу виявились досить близькими до результатів виборів і дали змогу назвати заздалегідь вісім партій і блоків, які подолали чотиривідсотковий бар'єр і ввійшли до парламенту.

Під час президентських виборів 1999 року «Демократичні ініціативи» організували екзит-поли у першому і другому турах виборів, коли у фінал вийшли чинний на той час Президент Леонід Кучма і лідер комуністів Петро Симоненко. Опитування проводили спільно три українські соціологічні служби – КМІС, «Соціс», Центр «Соціальний моніторинг». Результати опитування збіглися тоді з офіційними з великою точністю. І саме тоді вперше екзит-пол виявив свою специфічність на українських теренах – він привернув увагу не лише до виборів, а й виконав контрольну функцію, зменшивши імовірність фальсифікацій. На цих виборах ми не лише вдосконалили методологію опитування, але й засоби інформування громадян. Ми не обмежились одним телеканалом, а розробили спеціальну стратегію, яка охоплювала б якомога більше ЗМІ.

Четвертий екзит-пол, організований «Демократичними ініціативами» на парламентських виборах 31 березня 2002 року, проводили ті самі три соціологічні фірми, що й на президентських виборах 1999 р. Саме екзит-пол'2002 назвали триумфом українських соціологів. Результати ЦВК виявились надзвичайно подібними до результатів екзит-полу і засвідчили, що перемогу здобув Блок «Наша Україна». Досвід 2002 року показав спроможність українських соціологів проводити якісні екзит-поли, а також надійність екзит-полу як засобу контролю за чесністю підрахунку голосів.

Справжнім випробуванням для демократії і соціологів України стали президентські вибори'2004. Тоді Фонд «Демократичні ініціативи» організував три екзит-поли – 31 жовтня (I тур виборів), 21 листопада (II тур виборів) і 26 грудня (переголосування II туру ви-

борів). На жаль, у процесі першого туру два учасники консорціуму з проведення Національного екзит-полу'2004 – центри «Соціс» і «Соціальний моніторинг» фальсифікували результати опитування під час зведення даних, оприлюднивши в ніч після завершення виборів не ті результати, які були реально отримані. До честі Київського міжнародного інституту соціології та Центру Разумкова, вони дотрималися найвищих професійних стандартів і, витримавши тиск і напругу, які розвивалися навколо тодішніх екзит-полів, гідно вийшли з цього скандалу.

Результати екзит-полу, проведеного під час другого туру виборів, показали, що Ющенко переміг Януковича на 11%, і стали одним із реальних аргументів для Помаранчевої революції. Цього ж року, але трохи раніше – 18 квітня – було проведено й регіональний екзит-пол на виборах мера Мукачєвого, який засвідчив, що тодішня влада ігнорувала реальне волевиявлення людей і проголосила псевдопереможця. Саме відтоді екзит-поли в Україні почали розглядати як унікальну можливість протидіяти фальсифікаціям виборчого процесу, що є досить новим явищем у світовій практиці.

Дані восьмого екзит-полу (26 березня 2006 року) «Демократичних ініціатив» у складі Консорціуму, до якого також входили КМІС і Центр Разумкова, відрізнялися від офіційних результатів виборів не більш ніж на 1,1%. Цей екзит-пол дав підстави вважати, що під час парламентських виборів 2006 року не було фальсифікацій, які могли б суттєво змінити результати голосування.

Дев'ятий екзит-пол мав низку особливостей, однією з яких була та, що про своє бажання провести екзит-поли під час виборів-2007 заявило аж чотири організації. Про свій намір провести власний екзит-пол оголосив телеканал ICTV, який цю роботу замовив європейській агенції з маркетингових досліджень TNS та американським компаніям PSB і Public Strategies. Власні дослідження також запланували провести соціологічна компанія R&B та фірма «Соціовимір». Як завважила американська спостерігачка за проведенням Національного екзит-полу, соціологиня Елегія Скочилиас: «Я хочу жартюма сказати, що Америка відстала від України, бо вона проводить лише один екзит-пол, а в Україні їх декілька. Але насправді в такій кількості екзит-полів немає сенсу».

В той же час виконавчий директор Міжнародного фонду «Від-

родження» Євген Бистрицький зазначив: «Ми зараз трішки збен-тежені тим, що в Україні відбудеться чотири екзит-поли. З одного боку, це прекрасно. Що більше відповідальних екзит-полів, то краще. Але в цих політичних умовах є небезпека того, що за екзит-полами можуть стояти окремі політичні сили. Це небезпечно, бо певні політичні сили, які замовляють і оплачують той чи інший екзит-пол, можуть використати його у своїх інтересах».

Саме тому Консорціум «Національний екзит-пол'2007» виступив з ініціативою до організаторів інших екзит-полів обприлюднити мету своїх опитувань, джерела фінансування та методики досліджень, виходячи з того, щоб кожен екзит-пол був взаємоконтрольований. Консорціум закликав організаторів альтернативних екзит-полів дотримуватися професійних стандартів WAPOR/AAPOR, ESOMAR відносно проведення екзит-полів та електоральних досліджень.

До феномена «клонування» екзит-полів фонд поставився цілком спокійно, тому що не боявся конкуренції. Проте, якщо детально простежити публікації про роботу соціологічних фірм в Україні, можна переконатися, що ніхто, окрім фонду, не дав прозорості інформації про фінансування.

30 вересня 2007 року, у день позачергових виборів до Верховної Ради України, Фонд «Демократичні ініціативи», Київський міжнародний інститут соціології та Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова провели свій дев'ятий екзит-пол.

Остаточні підсумки проведеного екзит-полу в день виборів до Верховної Ради України 30 вересня 2007 року перевершили за своєю передбачуваністю всі сподівання соціологів. Результати голосування, отримані соціологами від виборців на виході з виборчих дільниць, майже повністю збігалися з результатами Центральної виборчої комісії. Похибка вибірки становила усього 0,96%, тоді як вона, згідно з соціологічними нормами, допускається до 3% в той чи той бік. Отже, ці результати дали право говорити про те, що дочасні парламентські вибори 2007 року пройшли без суттєвих фальшувань.

Одразу по оприлюдненні даних екзит-полу політики почали говорити про результати виборів, як, хоч і попередній, але доконаний

факт, і не чекаючи даних Центровиборчкому, стали називати склад майбутніх коаліцій у парламенті.

Десятий і одинадцятий Національні екзит-поли Фонд «Демократичні ініціативи» провів у 1-му та 2-му турах президентських виборів – 17 січня та 7 лютого 2010 року. Вони були реалізовані Консорціумом «Національний екзит-пол'2010», до якого входили Фонд «Демократичні ініціативи», Київський міжнародний інститут соціології та Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова.

Головною особливістю цих екзит-полів стало те, що Фонд «Демократичні ініціативи» звернувся саме до громадськості, простих громадян, кандидатів у президенти, бізнесменів з тим, щоб вони долучилися своїм благодійним внеском до проведення екзит-полу. Така громадська підтримка стала виявом демократичності українського суспільства, адже саме громадськість має будувати демократію у себе вдома і забезпечити успішне майбутнє своєї країни. Реалізація проекту перебувала під контролем міжнародних спостерігачів та Наглядової Ради, до якої увійшли авторитетні вітчизняні та зарубіжні експерти.

Окрім незалежного екзит-полу, що його провів Консорціум, на президентських виборах-2010, здійснювалось ще три замовних загальноукраїнських екзит-поли. Попри особливості проведення усіх заявлених в Україні екзит-полів, результати виявилися схожими. Лише Національний екзит-пол Фонду «Демократичні ініціативи», Центру Разумкова та Київського Міжнародного Інституту соціології показав менший розрив між лідерами перегонів. Організатори пояснили таку різницю охопленням меншої кількості виборчих дільниць в Україні.

Однією з особливостей «Національного екзит-полу'2010» стало використання «нових медіа» (прямої трансляції оголошення результатів екзит-полу в мережі YouTube). Крім того, ця інформація була синхронно опублікована українською й англійською мовами на сайтах: <http://www.exitpoll.org.ua>, dif.org.ua, newcitizen.org.ua, поширена за допомогою сервера електронної пошти та соціальних мереж – Twitter, Facebook, Livejournal та Вконтакте.

Президентські вибори 2010 року в черговий раз підтвердили популярність такого інструменту громадського контролю результатів перегонів, як екзит-поли.

У день виборів до Верховної Ради України 28 жовтня 2012 року консорціум «Національний екзит-пол'2012», до якого входили Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва, Київський міжнародний інститут соціології та Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова провів свій дванадцятий екзит-пол. Управління проектом, фінансовий і медійний менеджмент екзит-полу здійснював Фонд «Демократичні ініціативи». Опитування виборців проводили Київський міжнародний інститут соціології (КМІС) і Центр Разумкова.

Генеральну сукупність екзит-полу становили виборці, які проголосували на виборчих дільницях на території України (крім спеціальних дільниць). Вибірка була репрезентативна для України в цілому. Під час екзит-полу опитали 19600 респондентів на 400 виборчих дільницях. Застосовувалася методика «таємного голосування».

Максимальна відмінність результатів екзит-полу від результатів виборів не перевищила 1,9% для п'яти партій, які пройшли до парламенту, і не перевершила 0,2% для решти 16 партій. Загалом це означає, що в «пропорційній» частині виборів (тобто при голосуванні в багатомандатному окрузі) фальсифікацій при підрахунку голосів або не було взагалі, або вони не перевищували 2%.

Проєкт екзит-полу, окрім проведення власне опитування у день виборів, містив ще кілька досить серйозних і масштабних програм і заходів, зокрема передвиборчі та післявиборчі опитування, навчання журналістів, експертні опитування, підготовку та вихід у світ книжки про Національний екзит-пол'2012.

Дванадцятий екзит-пол був фінансово підтриманий міжнародними донорами: Міжнародним Фондом «Відродження», програмою Матра Посольства Королівства Нідерландів в Україні, Національним Фондом підтримки демократії (США), РАСТ, проєкт UNITER, Європейським Союзом. І проходив під контролем міжнародних спостерігачів із Левада-Центр (Росія), Інституту публічних справ (Польща), Університету Ессекс (Велика Британія).

Реалізація проєкту перебувала під контролем Наглядової Ради, до якої увійшли лідери громадських організацій, провідні українські журналісти, вітчизняні та зарубіжні експерти. Інформація синхронно оприлюднювалась українською та англійською мовами на

сайтах: dif.org.ua, chesno.org, поширювалася за допомогою сервера електронної пошти, а також через соціальні мережі.

Тринадцятий екзит-пол на дочасних виборах Президента України 25 травня 2014 року, що його провели вже звичним складом (Фонд «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва», КМІС та Центр Разумкова), позначився вкрай важкою соціально-політичною ситуацією в країні. Самі вибори стали наслідком тримісячної акції протесту на Майдані й усунення Верховною Радою Віктора Януковича з поста Президента України. Крім того, вони проводились в умовах неоголошеної війни з боку Росії, тому особливістю цього екзит-полу було те, що до останнього дня соціологи не знали, які округи працюватимуть на Сході України і чи зможуть вони там проводити опитування. У результаті, з 68 дільниць, на яких мали проводити екзит-пол КМІС і Центр Разумкова в Донецькій і Луганській областях, опитування відбулося лише на 24 дільницях. Але це не завадило отримати надійні дані в цих областях і якісний результат по Україні загалом. В окупованому Криму екзит-пол не проводився взагалі.

Різниця між результатами «Національного екзит-полу'2014» і офіційними даними президентських виборів виявилася набагато меншою від заявленої похибки – максимальна відмінність результатів екзит-полу, що були оприлюднені о 20 годині, від даних ЦВК, не перевищувала 1,2%, а остаточні уточнені дані відрізнялися від результатів виборів не більше ніж на 0,9%.

Однією з несподіванок президентських виборів 2014 року стала підтримка новообраного президента Петра Порошенка в усіх регіонах країни і вихід його в переможці вже в першому турі. Відтак вперше в історії екзит-полів в Україні на президентських виборах було проведено лише одне дослідження.

Чотирнадцятий екзит-пол на позачергових парламентських виборах 26 жовтня 2014 року також проходив не на всій території України, в умовах зовнішньої військової агресії з боку Росії та збройного протистояння з проросійськими бойовиками. Особливістю цих виборів, на погляд соціологів, було те, що ніколи за всю історію проведення парламентських перегонів в Україні серед виборців не було такої невизначеності, як перед парламентськими виборами-2014. Лише 54% виборців, які прийшли на виборчі діль-

ниці, відповіли, що визначилися зі своїм вибором протягом останнього місяця. Решта ж – себто друга половина виборців, які взяли участь у волевиявленні, – визначалася, за кого голосуватиме, лише за тиждень до виборів або й узагалі на виборчій дільниці. Саме наявністю великої частки невизначених експерти пояснили значні розходження між довиборчими опитуваннями і екзит-полом. Сам же екзит-пол зафіксував досить слабку електоральну активність громадян – рівень участі у парламентських виборах був помітно нижчий, аніж на президентських виборах 2014 року.

Національний екзит-пол проходив на 400 дільницях у всіх областях України, окрім Автономної Республіки Крим. У Донецькій та Луганській областях екзит-пол провели на тих територіях, на яких відбулися вибори.

Дослідження проводилось у звичному складі Фонду «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва» і двох соціологічних компаній – Київського міжнародного інституту соціології та Центру Разумкова. Кожна з соціологічних організацій здійснювала екзит-пол на 200 дільницях, тобто одночасно було проведено два паралельні екзит-поли. Загалом працювало близько 1000 інтерв'юерів. Усього в день виборів було опитано 17800 виборців. Частка людей, які взяли участь в опитуванні, становила 73%, водночас 27%, яких намагалися опитати інтерв'юери, відмовилися з різних причин відповісти на запитання дослідження.

Максимальна відмінність даних екзит-полу від результатів виборів становила 2,6% для партії «Самопоміч», підтримка якої була переоцінена, відхилення щодо інших політичних сил не перевищували 1,9%. Ці відмінності соціологи пояснюють тим, що в екзит-полі не були опитані деякі категорії населення – ті, хто голосував за кодоном, вдома, у в'язницях, медичних та військових установах, – а також різною готовністю жителів окремих регіонів і прихильників окремих партій брати участь в екзит-полі і щиро відповідати про свій електоральний вибір (зокрема, більше виявляли бажання брати участь у екзит-полі жителі Заходу України).

Вперше в екзит-польному опитуванні з'явилися питання щодо того, які завдання виборці вважають першочерговими. Так, згідно з екзит-польним опитуванням, 46% учасників парламентських виборів відповіли, що першочерговим завданням для України

має бути досягнення миру та зміцнення обороноздатності країни.

Національний екзит-пол на парламентських виборах-2014 був здійснений за фінансової підтримки міжнародних донорів: Міжнародний Фонд «Відродження», програма Matra Посольства Королівства Нідерландів в Україні, Національний Фонд підтримки демократії (США), РАСТ, проєкт UNITER, Європейський Союз.

Як і попередній, цей екзит-пол мав Наглядову раду, яку представляли різноманітні громадські та медійні середовища, зокрема ті ключові спостережні й моніторингові громадські організації, які займаються виборами. Інформаційним спонсором Національного екзит-полу на парламентських виборах виступило Національне інформаційне агентство Укрінформ.

Міжнародні фахові спостерігачі – експерт Інституту громадських справ, працівник Інституту соціології Варшавського університету (Польща) Йоанна Конечна-Саламатін, керівник відділу Левада-Центру (Росія) Катерина Козеренко та експерт-консультант Левада-Центру (Росія) Вероніка Бізюкова – ознайомились з методологією дослідження, відвідали дільниці, де проходив екзит-пол, й представили свої висновки на прес-конференції.

Загальним підсумком Національного екзит-полу 2014 стало те, що попри складну політичну ситуацію в країні, він пройшов на гідному рівні і підтвердив, що вибори відбулися чесно і демократично.

31 березня 2019 року в Україні відбувся перший тур виборів Президента України, і традиційно Консорціум у складі Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва, Київського міжнародного інституту соціології і Центру Разумкова провів свій п'ятнадцятий Національний екзит-пол, продовживши понад двадцятилітню історію досліджень на виході з виборчих дільниць в Україні.

Щодо фінансової незалежності екзит-полу, його організатори звично подбали про повну відкритість у проведенні опитування і насамперед — цілковите розкриття джерел його фінансування. «Демократичні ініціативи» вкотре наголосили, що для Фонду принципово важливо, щоб це опитування не фінансувалося партіями, олігархами і здійснювалося з різних джерел.

Національний екзит-пол під час президентських виборів 2019 року здійснювався за фінансової підтримки міжнародних донорів: Програми сприяння громадській активності «Долучайся!», що фі-

нансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) та здійснюється Раєст в Україні, Представництва Європейського Союзу в Україні, Міжнародного фонду «Відродження», Посольства Канади в Україні.

Особливістю президентських виборів 2019 року знову стає непередбачуваність їх результату. Як констатувала соціолог Ірина Бекешкіна, на попередніх виборах вже за три місяці до голосування було зрозуміло хоча б те, хто саме вийде у другий тур й абсолютний відсоток підтримки фаворитів був набагато вищим, ніж під час цієї виборчої кампанії.

Утім, заміри соціологів, які передували цим виборам, все більше фіксували потребу виборців у «нових обличчях». Запит на нових політичних лідерів стабільно виявляли 62–65% виборців. Тому те, що серед фаворитів президентських перегонів разом зі старожилами української політики (Петро Порошенко, Юлія Тимошенко, Юрій Бойко, Анатолій Гриценко та ін.) опинився новий і «неформатний» кандидат – актор Володимир Зеленський, було водночас і прогнозованим, і несподіваним.

Національний екзит-пол на президентських виборах був проведений на 400 виборчих дільницях (крім спеціалізованих дільниць) у всіх областях України, окрім окупованої Росією Автономної Республіки Крим. А в Донецькій і Луганській областях опитування проводилися тільки на територіях, які контролюються Україною.

Методом «таємного голосування» було опитано 17 956 респондентів. Статистична похибка вибірки не перевищувала 2,5% для лідерів (за чисельністю отриманих голосів) і була в межах 0,5–1% для інших кандидатів.

За результатами екзит-полу під час першого туру президентських виборів лідерами вийшли кандидати у президенти Володимир Зеленський (30,6%) та Петро Порошенко (17,8%). Результати дослідження показали, що Володимир Зеленський став переможцем майже в усіх регіонах, за винятком західного. У першому турі президентських виборів середнє відхилення від офіційних результатів для першої вісімки кандидатів, які набрали понад 4% голосів, становило 0,84%.

Екзит-пол на президентських виборах традиційно проходив під контролем Наглядової ради, до складу якої увійшли лідери гро-

мадських організацій, провідні українські експерти та журналісти. Очолив Наглядову раду відомий громадський діяч Євген Бистрицький, який окреслив завдання Наглядової ради – контролювати як проведення самого екзит-полу, так і витрачання фінансів на нього.

У тому самому складі виконавців, донорів і членів Наглядової ради відбувся і шістнадцятий Національний екзит-пол під час другого туру президентських виборів 21 квітня 2019 року.

Опитування проходило на 300 виборчих дільницях, де опитали 14 561 респондентів. Рівень згоди респондентів взяти участь у Національному екзит-полі у другому турі виборів становив 74%, що є доволі високим показником для України. Цей показник навіть перевищив той, що був у першому турі (68%).

Національний екзит-пол засвідчив перемогу Володимира Зеленського з результатом 73% проти результату Петра Порошенка у 25,5% голосів виборців. Як констатували експерти одразу після виборів, розрив між Зеленським і Порошенком має всі шанси увійти в електоральну історію України.

Якщо порівняти результати екзит-полу у другому турі виборів президента з офіційними результатами ЦВК, які включають і закордонні округи, й тих виборців, які не могли взяти участь в екзит-полі, то дані Національного екзит-полу відрізнялися не більше ніж на 1,1% від результатів ЦВК. І це вчергове підтвердило адекватний рівень соціологічних опитувань в Україні.

Одразу після обрання на посаду глави держави Володимир Зеленський під час церемонії інавгурації, що відбулася 21 травня 2019 р, оголосив про розпуск Верховної Ради VIII скликання і намір провести до неї дострокові вибори. Ці вибори відрізнялися від попередніх виборчих перегонів передусім тим, що кандидатам на входження у парламент катастрофічно не вистачало часу на «розкрутку» – всього два місяці. А серед цих партій були й абсолютні новачки. Передвиборчі соціологічні опитування давали високі шанси увійти в парламент партіям «Слуга народу», «Опозиційна платформа – За життя», «Європейська солідарність», «Батьківщина» та «Голос».

На дострокових парламентських виборах, які відбулися 21 липня 2019 року, Консорціум у складі Фонду «Демократичні ініціативи», Центру Разумкова та КМІС провів свій сімнадцятий Національний екзит-пол.

Оскільки застосована на президентських виборах методологія була досить успішною і дані були найбільш точними що в першому, що в другому турах, то на парламентських виборах вона залишилася такою самою. Єдине, що змінилося порівняно з першим туром президентських виборів, опитування відбулося не на 300, а не 400 дільницях, оскільки фінансові ресурси не давали змогу здійснити опитування в попередньому обсязі. Соціологи одразу попередили, що за таких обставин похибка може бути більшою, ніж на президентських виборах, і заявили, що теоретична похибка становитиме 1,3%, але для лідерів перегонів вона може сягнути й 2,5%.

У день виборів було опитано 11 629 респондента. Результати Національного екзит-полу засвідчили попередню перемогу п'яти партій: «Слуга народу» (44,2%), «Опозиційна платформа – За життя» (11,4%), «Європейська солідарність» (8,8), Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина» (7,4%), «Голос» (6,5%).

Національний екзит-пол на парламентських виборах був здійснений за фінансової підтримки міжнародних донорів: Програми сприяння громадській активності «Долучайся!», що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) та здійснюється Радою в Україні, Представництва Європейського Союзу в Україні, Міжнародного фонду «Відродження», Посольства Канади в Україні.

Очільник Наглядової ради екзит-полу та голова громадської ініціативи «Виборча рада UA» Євген Бистрицький зауважив, що парламентські вибори з точки зору екзит-полу були складніші за президентські, де між кандидатами був великий розрив. Тому точність екзит-полу була вкрай необхідна, і для цього потрібен був більший контроль над тим, як проводяться опитування.

На парламентських виборах середнє відхилення від офіційних даних ЦВК для топ-8 партій, які набрали понад 3% голосів, становило 0,83%.

Ще однією особливістю Національного екзит-полу є те, що його дані передаються до Національного банку соціологічних даних і доступні для аналізу іншими фахівцями. Цього не роблять інші компанії, які проводять екзит-поли в Україні.

До того ж, крім стандартного запитання, за якого кандидата чи політичну партію виборець голосував, під час усіх трьох екзит-полів, проведених 2019 року, респонденти мали змогу відмітити в анке-

ті свою стать і вік, освіту, а також те, коли вони визначилися з вибором. Такі дані дають чітке уявлення про особливості голосування представників різних соціально-демографічних груп виборців, чого не показують офіційні результати виборів.

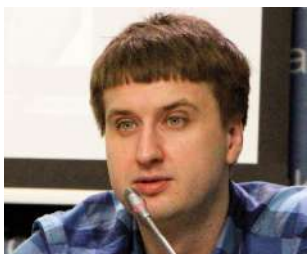
Найголовніший результат усіх трьох екзит-полів, які були здійснені 2019 року, що ці дослідження пройшли успішно. Спостерігачка за перебігом екзит-полу в Україні, віце-прези-

дент компанії Edison Research (США) Ніно Джапарідзе повідомила журналістам, що опитування пройшло дуже професійно з точки зору соціології.

Результати Національного екзит-полу неістотно відрізнялися від результатів, оголошених ЦВК, що підтверджує, що вибори були справді чесними і демократичними і що соціологія в Україні перебуває на належному професійному рівні.

МЕТОДИКА І ТЕХНОЛОГІЯ ПРОВЕДЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ЕКЗИТ-ПОЛУ'2019 НА ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ І ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРАХ

Антон Грушецький,

Володимир Паніотто,

Наталія Харченко

1. ВСТУП

У день чергових виборів Президента України в першому (31 березня 2019 року) і другому (21 квітня 2019 року) турах, а також у день позачергових виборів до Верховної Ради (21 липня 2019 року), Консорціум, до якого входять Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва, Київський міжнародний інститут соціології (КМІС) та Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова, провів Національний екзит-пол'2019.

Управління проектом, його фінансовий і медійний менеджмент здійснював Фонд «Демократичні ініціативи». Наукове керівництво проектом, розробку вибірки і координацію опитування виконував КМІС. Опитування виборців на виході з виборчих дільниць провели Київський міжнародний інститут соціології (КМІС) і Центр Разумкова.

Проєкт «Національний екзит-пол'2019» здійснювався за фінансової підтримки міжнародних донорів: Програми сприяння громадської активності «Долучайся!», що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) та здійснюється Раєт в Україні, Представництва Європейського Союзу в Україні, Міжнародного Фонду «Відродження», Посольства Канади в Україні.

Координатор проекту
«Національний екзит-пол'2019» – І. Бекешкіна.

Науковий керівник проекту – Н. Харченко.

Менеджер робіт Київського
міжнародного інституту соціології – А. Грушецький.

Менеджери робіт
Центру Разумкова – А. Биченко, М. Міщенко.

Консультант – В. Паніотто.

2. МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ЕКЗИТ-ПОЛУ

Усі три екзит-поли реалізовувалися Консорціумом за єдиною методикою, яка відрізнялася лише за кількістю відібраних до вибірки виборчих дільниць: у першому турі президентських виборів екзит-пол проводився на 400 дільницях, у другому турі президентських виборів і на парламентських виборах – на 300 дільницях. У всіх інших аспектах застосовувався ідентичний підхід.

2.1 Вибірка

2.1.1 Концепція вибірки

Генеральна сукупність екзит-полу – виборці, які проголосували на виборчих дільницях в Україні (крім спеціалізованих дільниць), за винятком тимчасово окупованої території АР Крим і окремих районів Донецької та Луганської областей. Вибірка планувалася як

така, що репрезентативна для України в цілому й для її 4 регіонів (Захід, Центр, Схід, Південь¹).

Запропонована концепція вибірки забезпечує отримання незміщеногорезультату й рівних шансів бути опитаним кожному виборцеві.

Вибірка – репрезентативна для кожної з двох компаній. Ступінь погодженості результатів обох дослідницьких компаній є додатковим засобом контролю за якістю.

Вибірка є двоступеневою стратифікованою. Стратифікація проводилася за двома ознаками – область і місце поселення (обласний центр, інше місто чи село), усього було виділено 70 страт (24 області, кожна з яких має обласний центр (крім Донецької та Луганської областей), інше міське та сільське населення і місто Київ). Кількість міських та сільських дільниць, що підлягають відбору, були представлені в рівній пропорції, а розподіл дільниць між обласними стратами здійснювався пропорційно кількості дільниць у кожній області.

На першому ступені відбору виборчі дільниці в кожній страті відбираються з рівною ймовірністю. Для кожної компанії проводився окремий відбір дільниць, що забезпечувало незалежність і еквівалентність вибірок. Для кожного екзит-полу розроблялися окремі вибірки.

На другому ступені проводився випадковий систематичний (покроковий) відбір виборців на виборчій дільниці. Використовувався постійний крок відбору протягом дня проведення виборів без заданої певної кількості інтерв'ю. При цьому кожна дільниця «самозважується» – тобто кількість респондентів, які відібрані на кожній дільниці, пропорційна кількості осіб, які прийшли голосувати на цю дільницю і, відповідно, кількість опитаних у кожній страті пропорційна кількості тих, хто прийшов голосувати у цій страті.

Використана методика побудови вибірки та систематичний відбір респондентів за єдиним кроком дозволяє одержати незалеж-

¹Захід – Закарпатська, Волинська, Рівненська, Львівська, Івано-Франківська, Тернопільська, Чернівецька та Хмельницька області; Центр – Житомирська, Вінницька, Кіровоградська, Черкаська, Полтавська, Сумська, Чернігівська, Київська області та місто Київ; Південь – Одеська, Миколаївська, Херсонська, Запорізька і Дніпропетровська області; Схід – Харківська, Донецька та Луганська області.

ну від даних ЦВК оцінку структури тих, хто взяв участь у виборах, якщо не за областями (через недостатнє число дільниць у кожній області), то за виділеними раніше чотирма регіонами.

2.1.2 Дільниці і виборці, що не ввійшли у вибірку

Генеральна сукупність екзит-полу – виборці, які проголосували на звичайних виборчих дільницях на території України. При цьому з вибірки були вилучені спеціалізовані дільниці (лікарні, в'язниці і т.п.), закордонний виборчий округ, а також дільниці у АР Крим, Донецькій і Луганській областях, де вибори не проводилися.

Вибірка екзит-полу також не включала виборців, що голосують вдома.

2.1.3. Об'єм вибірки, запланована похибка вибірки, крок відбору

Кількість виборчих дільниць, які ввійшли до вибірки, становить 400 (по 200 для кожної дослідницької компанії) для першого туру президентських виборів і 300 (по 150 для кожної дослідницької компанії) для другого туру президентських і парламентських виборів. Дільниці кожної компанії розподілялися пропорційно між усіма стратами (див. пункт 2.1.1).

Нижче в таблиці наведено зведену інформацію про виборчі дільниці і реалізовану вибірку екзит-полу.

Спираючись на досвід попередніх екзит-полів, середній крок був визначений на рівні 12 (аналогічний крок використовувався, зокрема, на виборах Президента 25 травня 2014 року і на виборах до Верховної Ради України 26 жовтня 2014 року).

Досвід попередніх екзит-полів показує, що на великих дільницях при застосуванні кроку відбору 12 у ранкові години найбільшої активності виборців інтерв'юери повинні опитувати 20 осіб на годину, тобто витратити менш ніж 3 хвилини на опитування, а цього явно недостатньо.

Тому для обласних центрів через великий розмір дільниць ми встановили «технічний» крок відбору 18, щоб знизити навантаження на інтерв'юера (потім ввели вагу 1,5 для «приведення» кроку до 12). Таким чином крок дорівнював 18 для обласних центрів, та 12 для інших міст і села.

	Перший тур виборів Президента, 31 березня 2019 року	Другий тур виборів Президента, 21 квітня 2019 року	Вибори до Верховної Ради України, 21 липня 2019 року
Загальна кількість виборчих округів*	199	199	199
Кількість виборчих дільниць	29 888	29 880	29 783
Кількість виборчих дільниць, відібраних для проведення екзит-полу	400	300	300
Кількість виборців, внесених до списку виборців на виборчих дільницях, на яких голосування було організоване і проведене	29 621 197	29 645 358	29 527 974
Кількість виборців у витягу зі списку виборців для голосування за місцем перебування	682 865	705 564	703337
Загальна кількість виборців, які взяли участь у голосуванні	18 821 157	18 409 313	14 717 102
Явка виборців (серед тих виборців, на чиїх дільницях голосування було організоване і проведене)	63,5%	62,1%	49,8%
Середня кількість виборців на звичайних дільницях**	≈1000		
% виборчих бюлетенів для голосування у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі, визнаних недійсними	1,2%	2,3%	1%
Всього опитано респондентів на виході з виборчих дільниць	19 453	14 551	11 618
Очікувана похибка вибірки	2-2,5% для лідерів і в межах 0,5-1% для інших учасників		

* Дані стосуються тільки тих територій, де голосування було організоване і проведене, не включаючи закордонний округ.

** Середня кількість виборців розрахована серед звичайних дільниць, де голосування було організоване і проведене.

2.2 Метод збору даних та інструментарій

Збір даних в екзит-полі здійснювався шляхом таємного анкетування (secret ballot), тобто респондентові пропонувалося самостійно позначити відповіді на питання щодо свого електорального вибору на спеціальному бланку із іменами кандидатів/назвами партій і кинути бланк у запечатану картонну коробку, де вже лежали бланки з відповідями інших виборців. Використання методики таємного голосування під час екзит-полів дозволяє підвищити віру респондентів у анонімність опитування й уникнути впливу інтерв'юера. Участь інтерв'юера в фіксації відповідей допускалась лише у особливих випадках, наприклад, якщо респондент не міг самостійно заповнити анкету через поганий зір.

Основне запитання опитувальника стосувалося того, за кого проголосував респондент. Крім цього, пропонувалося відповісти на декілька додаткових, переважно демографічних, запитань, але наголошувалося, що це необов'язково. Додаткові запитання містили такі параметри: стать, вікова група, освіта, час ухвалення рішення, за кого голосувати.

Опитувальники були підготовані як українською, так і російською мовами. Респондент сам міг обрати мову, якою йому зручніше відповідати.

2.3 Збір даних

2.3.1 Підготовка інтерв'юерів

У дослідженні було задіяно близько 1000 інтерв'юерів, по два на кожній звичайній дільниці й три на дуже великих дільницях, як правило розташованих в обласних центрах. Майже всі інтерв'юери пройшли загальне навчання й мали практичний досвід роботи. Якщо один з інтерв'юерів на дільниці не задовольняв цих вимог, йому доручалося відраховувати з заданим кроком виборців, що проголосували, на виході з дільниць, а безпосередньо контакт із потенційним респондентом здійснював більш досвідчений колега.

Перед екзит-полом регіональні бригади інтерв'юерів отримали централізоване навчання інструкторів – супервайзерів дослідницьких організацій. Крім того, здійснювалися консультації за телефоном напередодні й безпосередньо в день проведення дослідження.

2.3.2 Процедура опитування

Процедура опитування включає такі етапи:

- Інтерв'юер відбирає респондента за допомогою заданого кроку.
- Інтерв'юер запрошує респондента до участі в дослідженні, звертаючись до нього відповідно до тексту звернення. Під час цього контакту повідомляються деталі дослідження, необхідні для отримання максимально широкій інформації.
- У разі згоди на участь в опитуванні, інтерв'юер з'ясовує, якою мовою зручніше заповнювати анкету. Потім респонденту передають анкету і пропонують самостійно заповнити, згорнути і покласти її в коробку.

Якщо відібраний респондент відмовляється від участі в дослідженні, то фіксується відмова (причини відмови, стать та орієнтовний вік відмовника) на «Бланку фіксації відмов». Відповідно, відбувається заміна респондента, який відмовився, на наступного.

Опитування проходило в такі часові інтервали:

В обласних центрах, інших містах та СМТ	8:30-20:00
У селах	8:30-17:00

У таблиці нижче наведено відсоток тих, хто брав участь в опитуванні (Response Rate), а також розподіл причин відмов.

	Перший тур виборів Президента, 31 березня 2019 року	Другий тур виборів Президента, 21 квітня 2019 року	Вибори до Верховної Ради України, 21 липня 2019 року
Рівень досяжності (Response Rate)	67,8%	74,2%	74%
Причина не названа	38,5%	42,4%	40,8%
Я голосував, проте не бажаю відповідати	17,5%	14,9%	17,1%
Немає вільного часу	16,6%	18,9%	19,0%
Не хочу, щоб мій вибір став відомий	14,5%	14,7%	14,0%
Не довіряю соціологам	3,6%	2,5%	2,5%
Я не вірю в чесність виборів	3,5%	2,7%	2,3%
Мені рекомендували не відповідати	1,9%	1,8%	1,6%
Інші причини	4,3%	2,8%	3,2%

У наступній таблиці порівнюється демографічний портрет тих, хто взяв участь в екзит-полі (респонденти), і тих, хто відмовився від участі в опитуванні (не респонденти).

	Перший тур виборів Президента, 31 березня 2019 року			Другий тур виборів Президента, 21 квітня 2019 року			Вибори до Верховної Ради України, 21 липня 2019 року		
	Респонденти	Не респонденти	Різниця	Респонденти	Не респонденти	Різниця	Респонденти	Не респонденти	Різниця
Стать									
Чоловіча	44,7%	45,3%	-0,6%	44,5%	46,4%	-1,9%*	44,8%	45,3%	-0,5%
Жіноча	55,3%	54,7%	0,6%	55,5%	53,6%	1,9%*	55,2%	54,7%	0,5%

Продовження таблиці на стор. 28 ►

► Продовження. Початок таблиці на стор. 27

	Перший тур виборів Президента, 31 березня 2019 року			Другий тур виборів Президента, 21 квітня 2019 року			Вибори до Верховної Ради України, 21 липня 2019 року		
	Респонденти	Не респонденти	Різниця	Респонденти	Не респонденти	Різниця	Респонденти	Не респонденти	Різниця
Вік									
18-29	13,4%	13,8%	-0,4%	14,4%	13,6%	0,9%	11,7%	11,4%	0,3%
30-39	18,9%	18,4%	0,5%	19,9%	19,4%	0,5%	17,1%	17,6%	-0,5%
40-49	18,3%	19,7%	-1,4%**	19,3%	21,0%	-1,7%**	17,7%	18,3%	-0,6%
50-59	20,4%	22,0%	-1,6%**	19,7%	21,1%	-1,4%*	20,8%	23,9%	-3,2%**
60 років та старші	29,0%	26,2%	2,8%**	26,6%	24,9%	1,7%*	32,8%	28,8%	4,0%**
Макрорегіони									
Західний	25,9%	22,4%	3,5%**	24,7%	26,3%	-1,6%*	24,1%	24,4%	-0,3%
Центральний	36,5%	39,0%	-2,5%**	36,7%	36,2%	0,5%	36,3%	34,1%	2,2%*
Південний	25,7%	23,8%	1,9%**	25,6%	23,4%	2,2%**	25,8%	25,7%	0,1%
Східний	11,9%	14,9%	-2,9%**	12,9%	14,0%	-1,1%*	13,8%	15,8%	-2,0%**
Тип поселення									
Обласний центр	34,5%	39,6%	-5,0%**	34,2%	32,6%	1,6%*	31,4%	33,1%	-1,6%
Місто з населенням 100 тис. та більше	6,0%	5,3%	0,7%*	8,4%	9,2%	-0,7%	6,6%	5,9%	0,8%
Місто з населенням від 50 до 100 тис.	4,7%	3,4%	1,3%**	3,8%	3,1%	0,8%*	5,9%	7,1%	-1,2%**
Місто з населенням від 20 до 49 тис.	6,9%	6,9%	0,0%	7,5%	5,8%	1,7%**	8,4%	9,1%	-0,8%
Місто з населенням менше 20 тис.	6,6%	6,2%	0,5%	5,1%	5,8%	-0,7%	8,2%	5,1%	3,1%**
Селище міського типу	8,3%	7,7%	0,6%	8,5%	8,4%	0,1%	6,8%	5,6%	1,2%**
Село	32,9%	30,9%	1,9%**	32,3%	35,1%	-2,8%**	32,8%	34,1%	-1,4%

* різниця статистично значуща на рівні 5% (тобто з ймовірністю 0,95)

** різниця статистично значуща на рівні 1% (тобто з ймовірністю 0,99)

Різниці у розподілі демографічних даних статистично значущі, але невеликі, і ми вирішили не застосовувати ваги для корекції змін у розподілах демографічних змінних через відмови.

2.4 Контроль за роботою інтерв'юерів

У дослідженні було здійснено 10%-й крос-контроль за роботою інтерв'юерів, тобто контролери Центру Разумкова контролювали дільниці КМІС, а контролери КМІС контролювали дільниці Центру Разумкова. Дослідницькі організації додатково проводили внутрішні перевірки якості роботи власних опитувальних мереж. Контроль проводився протягом усього дня голосування, а його результати регулярно повідомлялися в центральний офіс.

Контроль проводився методом візуального спостереження, причому особлива увага приділялася таким моментам:

1. Наявність двох інтерв'юерів з помітними бейджиками і скриньками для збору опитувальників на виході виборчої дільниці.
2. Використання процедури таємного голосування.
3. Дотримання кроку відбору.
4. Реєстрація відмов.

Результати контролю не виявили яких-небудь серйозних відхилень від процедури опитування. У разі виявлення незначних порушень процедури (наприклад, робота на дільниці тільки одного інтерв'юера в періоди зниження інтенсивності голосування, зростання кількості упущених респондентів, тиснява на виході з великих дільниць тощо), оперативно вносилися корективи в роботу на дільницях.

2.5 Передача і обробка даних

2.5.1 Передача інформації

Передача інформації від інтерв'юерів до регіональних бригадирів здійснювалася телефоном чотири рази для міст і тричі для сіл.

Регіональні бригадири передавали дані в центральний офіс у Києві для кожної дільниці окремо в міру їхнього надходження телефоном.

Наступного дня після опитування регіональні бригадири збирали паперові анкети, перевіряли правильність заповнення інформації і відправляли дані у Київ.

2.5.2 Введення даних

Кодування і введення даних здійснювалося за єдиними стандартизованими формами у статистичних пакетах OCA й SPSS. Остаточні

дані представлені у форматі SPSS for Windows і OCA. Введення даних проходило у два етапи. У день проведення екзит-полу вводилися агреговані дані на рівні виборчих дільниць. Після одержання паперових анкет із всіх регіонів дані знову вводилися, вже на індивідуальному рівні.

2.5.3 Методика зважування даних

Ми використовували дві групи вагів – ваги проміжні і ваги остаточні. Проміжні ваги використовувалися для першого оприлюднення інформації, що відбувалося відразу по закритті виборчих дільниць о 20:00. На цей час не було ще повної інформації (зокрема, не було інформації про голосування виборців у містах після 18:00, бо інтерв'юери надіслали нам інформацію станом на 18:00 і продовжували працювати).

Проміжні ваги компенсували відсутність цієї інформації.

Остаточні ваги застосовувалися після отримання всієї інформації.

Вони включали:

1) Вагу, що компенсує різницю кроків.

Власне, методологія дослідження передбачала опитування з єдиним кроком (12), але в обласних центрах був встановлений вдвічі більший «технічний» крок (18), щоб інтерв'юери встигали опитувати всіх, хто потрапляє до вибірки. Тому застосування цієї ваги враховує опитаних в обласних центрах у кількості, яка була б, якщо крок був би не 18, а 12.

2) Вагу, що компенсує дострокове закінчення робіт.

У містах опитування проводилося до закінчення голосування (20:00), а в селі роботи закінчувалися о 17:00. Тому для даних, що отримані в селі, використовувалися ваги, що дають змогу прогнозувати, які дані були б зібрані, якби інтерв'юери працювали б до 20:00. Для розрахунку цих вагів використовувалися дані пост-електоральних досліджень попередніх років.

3) Вагу, що компенсує диспропорції вибірки за типом поселення.

У вибірці кількість дільниць у містах і кількість дільниць у селах однакова, хоча у сільській місцевості кількість дільниць більша (співвідношення кількості дільниць становить приблизно 45% на 55%). Ваги компенсують ці диспропорції.

Остаточні ваги – добуток трьох вказаних вагів.

3. ЗІСТАВЛЕННЯ ДАНИХ ЕКЗИТ-ПОЛУ З РЕЗУЛЬТАТАМИ ВИБОРІВ

Дані екзит-полу оновлювалися 3 рази:

– Відразу по закритті виборчих дільниць – на основі узагальнення даних опитування, що було завершено до 18:00, а результати продиктовані телефоном;

– Через 3 години після закриття дільниць – з додаванням даних, зібраних на дільницях, де робота тривала до 20:00 (теж продиктованих телефоном);

– Через декілька днів – після отримання з областей і введення анкет (це остаточні дані).

Тому в таблицях нижче зіставлено попередні та остаточні дані екзит-полу з результатами виборів.

Вибори Президента України, перший тур, 31 березня 2019 року

100% у стовпчику	Результати ЦВК	Національний екзит-пол, дані на 18:00		Національний екзит-пол, дані на 20:00		Остаточні дані (отримані поштою)	
		Рейтинг	Різниця	Рейтинг	Різниця	Рейтинг	Різниця
ЗЕЛЕНСЬКИЙ Володимир	30,2%	30,7%	0,4%	30,6%	0,3%	30,6%	0,3%
ПОРОШЕНКО Петро	16,0%	17,8%	1,8%	17,8%	1,8%	17,8%	1,8%
ТИМОШЕНКО Юлія	13,4%	14,1%	0,7%	14,2%	0,8%	14,3%	0,9%
БОЙКО Юрій	11,7%	9,7%	-1,9%	9,7%	-2,0%	9,7%	-2,0%
ГРИЦЕНКО Анатолій	6,9%	7,1%	0,2%	7,1%	0,2%	7,2%	0,3%
СМЕШКО Ігор	6,0%	6,5%	0,5%	6,5%	0,4%	6,5%	0,4%
ЛЯШКО Олег	5,5%	4,6%	-0,9%	4,7%	-0,7%	4,7%	-0,8%
ВІЛКУЛ Олександр	4,2%	4,0%	-0,2%	4,0%	-0,2%	3,9%	-0,2%
КОШУЛИНСЬКИЙ Руслан	1,6%	1,7%	0,1%	1,7%	0,1%	1,8%	0,1%
ТИМОШЕНКО Юрій	0,6%	0,4%	-0,2%	0,4%	-0,2%	0,4%	-0,2%
ШЕВЧЕНКО Олександр	0,6%	0,5%	0,0%	0,5%	0,0%	0,5%	0,0%

Продовження таблиці на стор. 32 ▶

Вибори Президента України, перший тур, 31 березня 2019 року

100% у стовпчику	Результати ЦВК	Національний екзит-пол, дані на 18:00		Національний екзит-пол, дані на 20:00		Остаточні дані (отримані поштою)	
		Рейтинг	Різниця	Рейтинг	Різниця	Рейтинг	Різниця
НАЛИВАЙЧЕНКО Валентин	0,2%	0,2%	0,0%	0,2%	0,0%	0,2%	0,0%
БАЛАШОВ Геннадій	0,2%	0,2%	0,1%	0,2%	0,1%	0,2%	0,1%
БОГОМОЛЕЦЬ Ольга	0,2%	0,3%	0,1%	0,3%	0,1%	0,3%	0,1%
БЕЗСМЕРТНИЙ Роман	0,1%	0,1%	0,0%	0,1%	0,0%	0,1%	-0,1%
БОНДАР Віктор	0,1%	0,1%	0,0%	0,2%	0,0%	0,1%	0,0%
ДЕРЕВ'ЯНКО Юрій	0,1%	0,1%	0,0%	0,1%	0,0%	0,1%	0,0%
ЛИТВИНЕНКО Юлія	0,1%	0,1%	0,0%	0,1%	0,0%	0,0%	-0,1%
ТАРУТА Сергій	0,1%	0,1%	0,0%	0,1%	0,0%	0,1%	0,0%
БОГОСЛОВСЬКА Інна	0,1%	0,1%	0,0%	0,1%	0,0%	0,1%	0,0%
ШЕВЧЕНКО Ігор	0,1%	0,1%	0,0%	0,1%	0,0%	0,0%	0,0%
КАРМАЗІН Юрій	0,1%	0,1%	0,0%	0,1%	0,0%	0,1%	0,0%
ПЕТРОВ Володимир	0,1%	0,1%	0,0%	0,1%	0,0%	0,1%	0,0%
СКОЦИК Віталій	0,1%	0,1%	0,0%	0,1%	0,0%	0,1%	0,0%
КАПЛІН Сергій	0,1%	0,1%	0,0%	0,1%	0,0%	0,1%	0,0%
МОРОЗ Олександр	0,1%	0,1%	0,0%	0,1%	0,0%	0,0%	0,0%
ЖУРАВЛЬОВ Василь	0,0%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%
КРИВЕНКО Віктор	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
КИВА Ілля	0,0%	0,1%	0,0%	0,1%	0,0%	0,1%	0,0%
ВАЩЕНКО Олександр	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
ГАБЕР Микола	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

Продовження таблиці на стор. 33 ►

Вибори Президента України, перший тур, 31 березня 2019 року

100% у стовпчику	Результати ЦВК	Національний екзит-пол, дані на 18:00		Національний екзит-пол, дані на 20:00		Остаточні дані (отримані поштою)	
		Рейтинг	Різниця	Рейтинг	Різниця	Рейтинг	Різниця
ДАНИЛЮК Олександр	0,0%	0,1%	0,0%	0,1%	0,0%	0,0%	0,0%
КОРНАЦЬКИЙ Аркадій	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
КУПРІЙ Віталій	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
НОВАК Андрій	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
РИГОВАНОВ Руслан	0,0%	0,1%	0,0%	0,1%	0,0%	0,0%	0,0%
СОЛОВЙОВ Олександр	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
НАСІРОВ Роман	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
НОСЕНКО Сергій	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Зіпсували бюлетень	1,2%	0,6%	-0,6%	0,6%	-0,6%	0,5%	-0,6%

Вибори Президента України, другий тур, 21 квітня 2019 року

100% у стовпчику	Результати ЦВК	Національний екзит-пол, дані на 18:00		Національний екзит-пол, дані на 20:00		Остаточні дані (отримані поштою)	
		Рейтинг	Різниця	Рейтинг	Різниця	Рейтинг	Різниця
ЗЕЛЕНСЬКИЙ Володимир	73,22%	73,2%	0,0%	73,0%	-0,2%	73,0%	-0,3%
ПОРОШЕНКО Петро	24,45%	25,3%	0,9%	25,5%	1,1%	25,5%	1,1%
Зіпсували бюлетень	2,31%	1,5%	-0,8%	1,5%	-0,8%	1,5%	-0,8%

Вибори до Верховної Ради України, 21 липня 2019 року

100% у стовпчику	Результати ЦВК	Національний екзит-пол, дані на 18:00		Національний екзит-пол, дані на 20:00		Остаточні дані (отримані поштою)	
		Рейтинг	Різниця	Рейтинг	Різниця	Рейтинг	Різниця
«Слуга народу»	43,16%	43,9%	0,8%	44,2%	1,0%	44,2%	1,0%
«Опозиційна платформа - За життя»	13,05%	11,5%	-1,5%	11,4%	-1,7%	11,4%	-1,6%
Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина»	8,18%	7,6%	-0,6%	7,4%	-0,7%	7,5%	-0,7%
«Європейська Солідарність»	8,10%	8,9%	0,8%	8,8%	0,7%	8,9%	0,8%
«Голос»	5,82%	6,3%	0,5%	6,5%	0,6%	6,5%	0,7%
Радикальна партія Олега Ляшка	4,01%	2,8%	-1,2%	2,8%	-1,2%	2,8%	-1,2%
«Сила і Честь»	3,82%	4,4%	0,6%	4,3%	0,5%	4,2%	0,3%
«Опозиційний блок»	3,03%	3,3%	0,3%	3,3%	0,3%	3,3%	0,3%
«Українська стратегія Гройсмана»	2,41%	2,2%	-0,2%	2,2%	-0,2%	2,1%	-0,3%
«Партія Шарія»	2,23%	3,1%	0,8%	3,1%	0,9%	3,2%	0,9%
Всеукраїнське об'єднання «Свобода»	2,15%	2,1%	-0,1%	2,1%	-0,1%	2,1%	-0,1%
«Громадянська позиція»	1,04%	0,9%	-0,2%	0,9%	-0,2%	0,9%	-0,2%
Партія Зелених України	0,66%	0,7%	0,0%	0,6%	0,0%	0,7%	0,0%
«Об'єднання «Самопоміч»	0,62%	0,6%	0,0%	0,7%	0,1%	0,7%	0,1%
Аграрна партія України	0,51%	0,5%	0,0%	0,5%	0,0%	0,5%	0,0%
«Рух нових сил Михайла Саакашвілі»	0,46%	0,4%	-0,1%	0,4%	0,0%	0,4%	0,0%
«Сила людей»	0,19%	0,3%	0,1%	0,3%	0,1%	0,2%	0,0%
«Сила права»	0,14%	0,2%	0,1%	0,2%	0,1%	0,2%	0,1%
«Соціальна справедливність»	0,11%	0,2%	0,1%	0,2%	0,1%	0,1%	0,0%
«Патріот»	0,11%	0,1%	0,0%	0,1%	0,0%	0,1%	0,0%
«Незалежність»	0,05%	0,1%	0,0%	0,1%	0,0%	0,1%	0,0%
Всеукраїнське об'єднання «Факел»	0,05%	0,1%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

У першому турі президентських виборів максимальне відхилення результатів екзит-полу (відповідно до остаточних результатів екзит-полу) склало 2% для Ю. Бойка і 1,8% для П. Порошенка. Середнє відхилення для топ-8 кандидатів (які набрали понад 4% голосів) становило 0,84%.

У другому турі президентських виборів максимальне відхилення становило 1,1% для П. Порошенка (для В. Зеленського – 0,3%).

На парламентських виборах максимальне відхилення склало 1,6% для «Опозиційної платформи – За життя». Середнє відхилення для топ-8 партій (які набрали понад 3% голосів) становило 0,83%.

Як бачимо, всі похибки були не більші, ніж заплановані. Екзит-пол у першому турі президентських виборів точно показав, які претенденти вийдуть у другий тур виборів, у другому турі президентських виборів екзит-пол точно показав, хто переможе і з яким результатом, а екзит-пол на парламентських виборах точно показав, які партії потрапляють до парламенту.

ЕЛЕКТОРАТ КАНДИДАТІВ ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ І ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ У ДЕМОГРАФІЧНИХ ВИМІРАХ

ПЕРШИЙ ТУР ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ:
ЕЛЕКТОРАТ КАНДИДАТІВ У ДЕМОГРАФІЧНИХ ВИМІРАХ

Михайло Міщенко

Результати опитування на виході з виборчих дільниць дозволяють проаналізувати особливості голосування представників соціально-демографічних груп виборців, виокремлених за регіональною, поселенською, віковою, гендерною ознаками та за рівнем освіти.

Переваги у регіонах. Західний регіон – єдиний серед макрорегіонів, де перше місце посів П. Порошенко (25,5%), далі йдуть В. Зеленський (22%), Ю. Тимошенко (18%), А. Гриценко (13%). У Центральному регіоні лідером став В. Зеленський (28,5%), далі йдуть П. Порошенко (19,5%), Ю. Тимошенко (17%), І. Смешко (10%), А. Гриценко (7,5%). На Півдні лідерство В. Зеленського є переважачим – 42%, на другому місці – Ю. Бойко (15%), далі йдуть П. Порошенко (11%), Ю. Тимошенко (9,5%), О. Вілкул (8%). На Сході лідером також є В. Зеленський (31%), від нього незначно відстає Ю. Бойко (27%), далі йдуть – О. Вілкул (10%), П. Порошенко (10%), Ю. Тимошенко (7%).

Таблиця Х.1 Рейтинги кандидатів на посаду Президента України серед жителів макрорегіонів України

100% у стовпчику	Захід (n=4776)	Центр (n=7018)	Південь (n=5057)	Схід (n=2602)
ЗЕЛЕНСЬКИЙ Володимир	22,0	28,5	41,9	30,9
ПОРОШЕНКО Петро	25,5	19,5	11,4	9,6
ТИМОШЕНКО Юлія	18,1	17,3	9,5	7,3
БОЙКО Юрій	2,1	5,7	14,9	27,4
ГРИЦЕНКО Анатолій	12,8	7,5	3,2	2,9
СМЕШКО Ігор	5,1	9,6	4,7	3,9
ЛЯШКО Олег	5,7	5,3	3,2	3,9
ВІЛКУЛ Олександр	0,4	1,7	7,6	10,4
КОШУЛИНСЬКИЙ Руслан	4,0	1,5	0,6	0,3
ТИМОШЕНКО Юрій	0,5	0,5	0,4	0,1
ШЕВЧЕНКО Олександр	1,2	0,4	0,3	0,1
НАЛИВАЙЧЕНКО Валентин	0,3	0,2	0,1	0,1
БАЛАШОВ Геннадій	0,1	0,3	0,3	0,3
БОГОМОЛЕЦЬ Ольга	0,2	0,4	0,0	0,4
БЕЗСМЕРТНИЙ Роман	0,1	0,1	0,1	0,0
БОНДАР Віктор	0,1	0,1	0,2	0,3
ДЕРЕВ'ЯНКО Юрій	0,2	0,0	0,1	0,1
ЛИТВИНЕНКО Юлія	0,0	0,1	0,0	0,0
ТАРУТА Сергій	0,1	0,1	0,1	0,3
БОГОСЛОВСЬКА Інна	0,1	0,1	0,1	0,1
ШЕВЧЕНКО Ігор	0,1	0,0	0,1	0,0
КАРМАЗІН Юрій	0,0	0,1	0,1	0,0
ПЕТРОВ Володимир	0,1	0,1	0,1	0,2
СКОЦИК Віталій	0,1	0,1	0,0	0,0
КАПЛІН Сергій	0,0	0,1	0,0	0,1
МОРОЗ Олександр	0,0	0,0	0,1	0,0

Продовження таблиці на стор. 38 ►

100% у стовпчику	Захід* (n=4776)	Центр (n=7018)	Південь (n=5057)	Схід (n=2602)
ЖУРАВЛЬОВ Василь	0,1	0,0	0,1	0,2
КРИВЕНКО Віктор	0,1	0,0	0,0	0,0
КИВА Ілля	0,0	0,1	0,1	0,0
ВАЩЕНКО Олександр	0,0	0,0	0,0	0,1
ГАБЕР Микола	0,0	0,0	0,0	0,0
ДАНИЛЮК Олександр	0,1	0,0	0,0	0,0
КОРНАЦЬКИЙ Аркадій	0,1	0,0	0,0	0,0
КУПРІЙ Віталій	0,0	0,0	0,0	0,0
НОВАК Андрій	0,0	0,0	0,1	0,0
РИГОВАНОВ Руслан	0,1	0,0	0,0	0,0
СОЛОВЙОВ Олександр	0,0	0,0	0,0	0,1
НАСІРОВ Роман	0,0	0,0	0,0	0,0
НОСЕНКО Сергій	0,0	0,0	0,0	0,0
Зіпсували бюлетень	0,5	0,5	0,6	0,6

***Західний регіон** – Закарпатська, Волинська, Рівненська, Львівська, Івано-Франківська, Тернопільська, Чернівецька та Хмельницька області;

Центральний регіон – Житомирська, Вінницька, Кіровоградська, Черкаська, Полтавська, Сумська, Чернігівська, Київська області та місто Київ;

Південний регіон – Одеська, Миколаївська, Херсонська, Запорізька і Дніпропетровська області;

Східний регіон – Харківська, Донецька і Луганська області.

Вибір жителів населених пунктів різного типу та розміру. У всіх типах населених пунктів першість має В. Зеленський, однак, найбільше – у містах з населенням від 100 тис. жителів (39%), найменше – у селах (27%). В обласних центрах, як і всюди, лідирує В. Зеленський (31,5%), далі йдуть П. Порошенко (21%), Ю. Тимошенко (12%), Ю. Бойко (9%), І. Смешко та А. Гриценко (по 8%). Особливістю великих міст (понад 100 тис. жителів) є більш висока (порівняно з загальнонаціональним результатом цих політиків) частка голосів, отриманих Ю. Бойком (18%) та О. Вілкулом (14%) (Ю. Бойко

мав високу підтримку також і в містах з 50–100 тис. жителів – 16%). Ю. Тимошенко отримала свій кращий результат у селах (19%). Найкращий (порівняно з іншими типами населених пунктів) результат у селах також і у О. Ляшка (9%).

Таблиця X.2 Рейтинги кандидатів на посаду Президента України серед жителів населених пунктів різного типу і розміру

100% у стовпчику	Обласний центр (n=5986)	Місто з населенням 100 тис. та більше. (n=1717)	Місто з населенням від 50 до 100 тис. (n=1142)	Місто з населенням від 20 до 49-ти тис. (n=1859)	Місто з населення менше 20 тис. (n=1713)	Селище міського типу (n=2194)	Село (n=4842)
ЗЕЛЕНСЬКИЙ Володимир	31,5	39,1	32,5	28,8	33,4	31,8	27,2
ПОРОШЕНКО Петро	20,9	8,6	11,9	17,5	17,3	14,5	18,0
ТИМОШЕНКО Юлія	12,0	6,0	10,3	16,9	13,1	13,0	18,9
БОЙКО Юрій	9,4	18,1	16,4	9,1	8,7	12,7	7,1
ГРИЦЕНКО Анатолій	7,9	3,3	4,5	7,8	8,1	6,3	7,5
СМЕШКО Ігор	8,1	4,7	11,2	7,2	7,5	5,8	4,2
ЛЯШКО Олег	1,4	3,8	2,8	3,3	3,8	5,3	8,9
ВІЛКУЛ Олександр	4,0	13,9	6,2	3,3	2,3	3,6	2,3
КОШУЛИНСЬКИЙ Руслан	1,7	0,4	1,0	2,2	2,2	1,9	1,9
ТИМОШЕНКО Юрій	0,3	0,2	0,1	0,2	0,5	0,6	0,6
ШЕВЧЕНКО Олександр	0,3	0,1	0,3	0,5	0,5	1,5	0,7
НАЛИВАЙЧЕНКО Валентин	0,2	0,1	0,0	0,3	0,3	0,0	0,2
БАЛАШОВ Геннадій	0,4	0,1	0,0	0,3	0,2	0,3	0,1
БОГОМОЛЕЦЬ Ольга	0,3	0,0	0,8	0,1	0,4	0,3	0,2

100% у стовпчику	Обласний центр (n=5986)	Місто з населенням 100 тис. та більше. (n=1717)	Місто з населенням від 50 до 100 тис. (n=1142)	Місто з населенням від 20 до 49-ти тис. (n=1859)	Місто з населенням менше 20 тис. (n=1713)	Селище міського типу (n=2194)	Село (n=4842)
БЕЗСМЕРТНИЙ Роман	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,0
БОНДАР Віктор	0,2	0,1	0,3	0,1	0,1	0,2	0,1
ДЕРЕВ'ЯНКО Юрій	0,1	0,0	0,1	0,1	0,0	0,2	0,1
ЛИТВИНЕНКО Юлія	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1
ТАРУТА Сергій	0,1	0,2	0,3	0,2	0,2	0,1	0,1
БОГОСЛОВСЬКА Інна	0,1	0,2	0,1	0,2	0,0	0,1	0,1
ШЕВЧЕНКО Ігор	0,0	0,1	0,1	0,0	0,2	0,0	0,1
КАРМАЗІН Юрій	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1
ПЕТРОВ Володимир	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	0,0	0,2
СКОЦИК Віталій	0,0	0,2	0,0	0,1	0,1	0,1	0,0
КАПЛІН Сергій	0,0	0,1	0,1	0,1	0,0	0,2	0,1
МОРОЗ Олександр	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,0
ЖУРАВЛЬОВ Василь	0,1	0,2	0,1	0,1	0,0	0,0	0,2
КРИВЕНКО Віктор	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0
КИВА Ілля	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
ВАЩЕНКО Олександр	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
ГАБЕР Микола	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0
ДАНИЛЮК Олександр	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
КОРНАЦЬКИЙ Аркадій	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1
КУПРІЙ Віталій	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,1
НОВАК Андрій	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
РИГОВАНОВ Руслан	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
СОЛОВЙОВ Олександр	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
НАСІРОВ Роман	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0
НОСЕНКО Сергій	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Зіпсували бюлетень	0,3	0,4	0,7	1,3	0,8	0,3	0,6

Переваги у вікових групах. Чим молодшою є вікова група респондентів, тим більш високим був рівень електоральної підтримки її представниками В. Зеленського. Він є виразним лідером електоральних симпатій у вікових групах 18–29, 30–39 і 40–49 років. А у віковій групі 50–59 років він випереджає П. Порошенка лише на 3% і поступається йому на 6% у найстаршій віковій групі (60 років і старші). Підтримка Ю. Тимошенка виразно зростає із зростанням віку опитних (від 7% у наймолодшій до 19% – у найстаршій групі). Те саме стосується підтримки Ю. Бойка (його підтримка зростає з 3% до 17%), І. Смешка (відповідно 4% і 9,5%). Стосовно рівня підтримки П. Порошенка, то його однаковою мірою підтримували у більшості вікових груп, крім наймолодшої, де за нього голосували дещо рідше (14%). За А. Гриценка частіше (8–9%) голосували представники середніх і старших вікових груп (від 40 років і старші), ніж молодших вікових груп (до 40 років – 5%). За О. Ляшка голосували 3% тих, кому менше 50 років, і вдвічі більше (6%) – тих, кому 50 і більше років.

Таблиця Х.3 Рейтинги кандидатів на посаду Президента України серед вікових груп населення

100% у стовпчику	18–29 років (n=2475)	30–39 років (n=3595)	40–49 років (n=3482)	50–59 років (n=3829)	60 років та старші (n=5546)
ЗЕЛЕНСЬКИЙ Володимир	56,6	45,3	35,7	21,8	12,5
ПОРОШЕНКО Петро	14,3	17,1	18,5	19,0	18,2
ТИМОШЕНКО Юлія	6,8	10,3	12,0	17,6	19,4
БОЙКО Юрій	2,8	4,6	7,6	10,2	17,0
ГРИЦЕНКО Анатолій	4,7	5,4	8,4	8,8	7,7
СМЕШКО Ігор	3,6	4,4	5,5	6,9	9,5
ЛЯШКО Олег	3,1	3,3	3,4	6,0	6,2
ВІЛКУЛ Олександр	2,7	3,7	3,9	4,2	4,7
КОШУЛИНСЬКИЙ Руслан	2,1	1,7	1,6	1,8	1,7
ТИМОШЕНКО Юрій	0,1	0,4	0,5	0,7	0,3
ШЕВЧЕНКО Олександр	0,6	0,7	0,4	0,7	0,3
НАЛИВАЙЧЕНКО Валентин	0,1	0,1	0,1	0,3	0,3

▶ Продовження таблиці на стор. 42

► Продовження. Початок таблиці на стор. 41

100% у стовпчику	18–29 років (n=2475)	30–39 років (n=3595)	40–49 років (n=3482)	50–59 років (n=3829)	60 років та старші (n=5546)
БАЛАШОВ Геннадій	0,4	0,5	0,1	0,2	0,0
БОГОМОЛЕЦЬ Ольга	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3
БЕЗСМЕРТНИЙ Роман	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0
БОНДАР Віктор	0,1	0,1	0,0	0,2	0,2
ДЕРЕВ'ЯНКО Юрій	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
ЛИТВИНЕНКО Юлія	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0
ТАРУТА Сергій	0,1	0,2	0,1	0,2	0,1
БОГОСЛОВСЬКА Інна	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1
ШЕВЧЕНКО Ігор	0,1	0,1	0,0	0,1	0,0
КАРМАЗІН Юрій	0,0	0,1	0,1	0,0	0,1
ПЕТРОВ Володимир	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
СКОЦИК Віталій	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1
КАПЛІН Сергій	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1
МОРОЗ Олександр	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0
ЖУРАВЛЬОВ Василь	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1
КРИВЕНКО Віктор	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0
КИВА Ілля	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0
ВАЩЕНКО Олександр	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
ГАБЕР Микола	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
ДАНИЛЮК Олександр	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0
КОРНАЦЬКИЙ Аркадій	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
КУПРІЙ Віталій	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
НОВАК Андрій	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0
РИГОВАНОВ Руслан	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0
СОЛОВЙОВ Олександр	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
НАСІРОВ Роман	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
НОСЕНКО Сергій	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Зіпсували бюлетень	0,6	0,8	0,8	0,4	0,3

Переваги в освітніх групах. В. Зеленський є лідером в усіх освітніх групах, особливо – серед виборців з незакінченою вищою освітою (42%) (найчастіше це студенти), а найменшою є його перевага в групі виборців з неповною середньою освітою (26%) (значною мірою це пов'язано з тим, що таких осіб найбільше у старших вікових групах, де його підтримка нижча). Електоральна підтримка П. Порошенка зростає із зростанням освітнього рівня респондентів (від 15% серед виборців з неповною середньою освітою до 22% серед тих, хто має вищу освіту). Те саме стосується І. Смешка (частка тих, хто голосував за нього, зростає відповідно з 4% до 8%). Електоральна підтримка Ю. Тимошенко, навпаки, із зростанням освітнього рівня виборців знижується (відповідно з 20% до 12%). Так само це стосується О. Ляшка (з 11% до 1,5%).

Таблиця X.4 Рейтинги кандидатів на посаду Президента України серед груп населення за рівнем освіти

100% у стовпчику	Неповна середня (n=910)	Повна середня загальна (n=2998)	Середня спеціальна (n=6567)	Незакінчена вища (n=1145)	Вища (n=7222)
ЗЕЛЕНСЬКИЙ Володимир	26,1	31,4	29,0	42,3	30,8
ПОРОШЕНКО Петро	14,7	14,2	15,5	17,2	21,8
ТИМОШЕНКО Юлія	20,4	16,5	15,8	9,8	11,7
БОЙКО Юрій	10,1	10,0	11,0	6,8	8,8
ГРИЦЕНКО Анатолій	5,3	5,8	7,5	5,2	8,2
СМЕШКО Ігор	3,6	4,1	6,1	4,8	8,4
ЛЯШКО Олег	10,9	8,4	5,6	3,4	1,5
ВІЛКУЛ Олександр	3,8	4,0	3,9	3,8	4,0
КОШУЛИНСЬКИЙ Руслан	1,2	1,4	1,7	2,6	1,9
ТИМОШЕНКО Юрій	1,0	0,5	0,5	0,2	0,3
ШЕВЧЕНКО Олександр	0,2	0,6	0,6	0,6	0,5
НАЛИВАЙЧЕНКО Валентин	0,0	0,2	0,2	0,3	0,2
БАЛАШОВ Геннадій	0,1	0,2	0,2	0,4	0,3
БОГОМОЛЕЦЬ Ольга	0,0	0,3	0,3	0,6	0,2
БЕЗСМЕРТНИЙ Роман	0,0	0,0	0,1	0,2	0,1
БОНДАР Віктор	0,4	0,1	0,1	0,0	0,2

Продовження таблиці на стор. 44 ►

100% у стовпчику	Неповна середня (n=910)	Повна середня загальна (n=2998)	Середня спеціальна (n=6567)	Незакінчена вища (n=1145)	Вища (n=7222)
ДЕРЕВ'ЯНКО Юрій	0,2	0,2	0,1	0,0	0,1
ЛИТВИНЕНКО Юлія	0,1	0,2	0,0	0,1	0,0
ТАРУТА Сергій	0,1	0,1	0,2	0,1	0,0
БОГОСЛОВСЬКА Інна	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1
ШЕВЧЕНКО Ігор	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0
КАРМАЗІН Юрій	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1
ПЕТРОВ Володимир	0,2	0,2	0,0	0,3	0,1
СКОЦИК Віталій	0,0	0,1	0,1	0,0	0,1
КАПЛІН Сергій	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0
МОРОЗ Олександр	0,1	0,0	0,1	0,1	0,0
ЖУРАВЛЬОВ Василь	0,4	0,2	0,1	0,0	0,0
КРИВЕНКО Віктор	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0
КИВА Ілля	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1
ВАЩЕНКО Олександр	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
ГАБЕР Микола	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0
ДАНИЛЮК Олександр	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0
КОРНАЦЬКИЙ Аркадій	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
КУПРІЙ Віталій	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0
НОВАК Андрій	0,1	0,1	0,0	0,1	0,0
РИГОВАНОВ Руслан	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
СОЛОВЙОВ Олександр	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
НАСІРОВ Роман	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
НОСЕНКО Сергій	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Зіпсували бюлетень	0,6	0,6	0,6	0,6	0,4

Відмінності в електоральному виборі між чоловіками та жінками незначні: П. Порошенка дещо частіше підтримали чоловіки, ніж жінки (відповідно 19% і 17%), так само, як і А. Гриценка (відповідно 9% і 6%), а Юлію Ю. Тимошенко – навпаки, жінки (відповідно 13% і 15%).

Таблиця X.5 Рейтинги кандидатів на посаду Президента України серед чоловіків і жінок

100% у стовпчику	Чоловіки (n=8365)	Жінки (n=10414)
ЗЕЛЕНСЬКИЙ Володимир	30,6	30,9
ПОРОШЕНКО Петро	18,7	17,0
ТИМОШЕНКО Юлія	13,2	15,1
БОЙКО Юрій	9,3	10,0
ГРИЦЕНКО Анатолій	8,6	6,2
СМЕШКО Ігор	6,1	6,6
ЛЯШКО Олег	4,3	5,0
ВІЛКУЛ Олександр	3,5	4,4
КОШУЛИНСЬКИЙ Руслан	2,0	1,5
ТИМОШЕНКО Юрій	0,2	0,5
ШЕВЧЕНКО Олександр	0,4	0,6
НАЛИВАЙЧЕНКО Валентин	0,2	0,2
БАЛАШОВ Геннадій	0,4	0,1
БОГОМОЛЕЦЬ Ольга	0,2	0,3
БЕЗСМЕРТНИЙ Роман	0,1	0,1
БОНДАР Віктор	0,2	0,1
ДЕРЕВ'ЯНКО Юрій	0,1	0,1
ЛИТВИНЕНКО Юлія	0,1	0,0
ТАРУТА Сергій	0,1	0,1
БОГОСЛОВСЬКА Інна	0,1	0,1
ШЕВЧЕНКО Ігор	0,1	0,0
КАРМАЗІН Юрій	0,1	0,0
ПЕТРОВ Володимир	0,1	0,1
СКОЦИК Віталій	0,0	0,1
КАПЛІН Сергій	0,1	0,1

▶ Продовження таблиці на стор. 46

100% у стовпчику	Чоловіки (n=8365)	Жінки (n=10414)
МОРОЗ Олександр	0,1	0,0
ЖУРАВЛЬОВ Василь	0,1	0,1
КРИВЕНКО Віктор	0,1	0,0
КИВА Ілля	0,1	0,0
ВАЩЕНКО Олександр	0,0	0,0
ГАБЕР Микола	0,0	0,0
ДАНИЛЮК Олександр	0,0	0,0
КОРНАЦЬКИЙ Аркадій	0,0	0,0
КУПРІЙ Віталій	0,0	0,0
НОВАК Андрій	0,0	0,0
РИГОВАНОВ Руслан	0,1	0,0
СОЛОВЙОВ Олександр	0,0	0,0
НАСІРОВ Роман	0,0	0,0
НОСЕНКО Сергій	0,0	0,0
Зіпсували бюлетень	0,7	0,4

Загалом, підсумовуючи зв'язок між голосуванням за кандидатів на пост Президента України із соціально-демографічними характеристиками виборців, на основі аналізу коефіцієнтів кореляції Крамера V, що характеризує рівень кореляційного зв'язку, ми можемо констатувати, що кореляція електоральної підтримки з регіоном найбільше виявляється стосовно голосування за Ю. Бойка. При цьому голосування за Ю. Бойка значно корелює також із віком. Але найбільшою мірою зв'язок з віком проявляється у випадку голосування за В. Зеленського. Регіон, рівень освіти та тип поселення – чинники, які найбільше корелюють з голосуванням за П. Порошенка. Вік респондентів, регіон та тип поселення – чинники, які найбільше корелюють з голосуванням за Ю. Тимошенко. Голосування за О. Ляшка найбільшою мірою корелює з типом поселення та освітою. Голосування за А. Гриценка та Р. Кошулинського порівняно з іншими чинниками більшою мірою пов'язане з регіоном, за О. Вілкула – з регіоном та типом поселення.

Таблиця X.6 Рівні зв'язку розподілу голосів, відданих за кандидатів на пост Президента України у першому турі президентських виборів 2019 року, із соціально-демографічними характеристиками виборців (коефіцієнт Крамера V)*. Наведено дані лише щодо тих кандидатів, які отримали більше 1% голосів виборців

	Соціально-демографічні характеристики:				
	Регіон проживання	Тип поселення	Вік	Стать	Освіта
ЗЕЛЕНСЬКИЙ Володимир	0,159	0,067	0,338	0,003	0,070
ПОРОШЕНКО Петро	0,154	0,087	0,039	0,022	0,086
ТИМОШЕНКО Юлія	0,123	0,107	0,132	0,027	0,077
БОЙКО Юрій	0,272	0,104	0,178	0,012	0,040
ГРИЦЕНКО Анатолій	0,146	0,049	0,059	0,046	0,041
СМЕШКО Ігор	0,096	0,080	0,089	0,010	0,070
ЛЯШКО Олег	0,048	0,149	0,068	0,017	0,137
ВІЛКУЛ Олександр	0,187	0,139	0,032	0,022	0,004
КОШУЛИНСЬКИЙ Руслан	0,105	0,031	0,012	0,020	0,023

* Жирним шрифтом виділені коефіцієнти, статистично значущі на рівні $p < 0,001$; жирним курсивом наведені коефіцієнти, статистично значущі на рівні $p < 0,01$; курсивом наведені коефіцієнти, статистично значущі на рівні $p < 0,05$, усі інші коефіцієнти статистично незначущі на рівні $p > 0,05$.

Відмінності у рівні підтримки кандидатів представниками різних соціально-демографічних груп спричинюють відмінності у характеристиках електорату цих політиків (див. табл. X.8).

Насамперед потрібно зазначити чималі відмінності в регіональній структурі електоратів. Представники Західного і Центрального регіонів переважають у структурі електоратів Р. Кошулинського

(89%), О. Шевченка (84%), А. Гриценка (84%), П. Порошенка (77%), Ю. Тимошенко (77%), І. Смешка (74%) та О. Ляшка (73%). До того ж, в електоратах Р. Кошулинського й О. Шевченка більше половини (відповідно 58,5% і 58%) становлять жителі Західного регіону. Натомість жителі Півдня і Сходу становлять більшість в електоратах О. Вілкула (81%) та Ю. Бойка (73%). Стосовно регіональної структури електорату В. Зеленського, то порівняно з регіональною структурою учасників першого туру президентських виборів загалом, у ній нижчою є частка жителів Західного регіону (відповідно 26% і 18,5%) і вищою – частка жителів Південного регіону (відповідно 35% і 26%).

За типом населеного пункту. Найбільш «міським» є електорат О. Вілкула (81% його виборців є жителями міст або селищ міського типу), І. Смешка (78,5%) та Ю. Бойка (76%). Якщо домінування міського населення серед електорату О. Вілкула та Ю. Бойка наперед пов'язане з тим, що міське населення переважає у Східному та Південному регіонах і поселенська структура виборців цих двох політиків відповідає поселенській структурі цих регіонів, то більшість електорату І. Смешка (74%) становлять жителі Західного і Центрального регіонів, але у всіх макрорегіонах міські жителі голосували за нього частіше, ніж сільські.

За статтю. Чоловіки переважають серед виборців лише двох кандидатів: А. Гриценка (53%) та Р. Кошулинського (52%). В електоратах О. Шевченка (66%), О. Вілкула (61%), О. Ляшка (59%), Ю. Тимошенко (58,5%) частка жінок на статистично значущому рівні переважає частку жінок серед учасників виборів загалом (55%).

За віком. Наймолодшим є електорат В. Зеленського – більше половини (52,5%) його виборців становлять люди віком від 18 до 40 років. Найстарший електорат у Ю. Бойка – 73% його виборців мають вік 50 і більше років, а 51% – 60 і більше років. Відповідно, у його електорату найменшою серед електорату усіх кандидатів є частка молоді віком менше 30 років (лише 4%). Також значною є частка виборців віком 50 і більше років серед представників електоратів Ю. Тимошенко (65%), О. Ляшка (65%), І. Смешка (64%), П. Порошенка (62%).

За рівнем освіти. Найбільше виборців з вищою освітою представлені в електоратах І. Смешка (49%) і П. Порошенка (46%), най-

менше – серед виборців О. Ляшка (12%). Серед виборців останнього 42% становлять люди з середньою (повною або неповною) освітою.

Таблиця Х.7 Стать, вік, освіта топ-10 кандидатів

	У першому турі підтримали...										
	Усі респонденти	В. Зеленський (n=5958)	П. Порошенко (n=3372)	Ю. Тимошенко (n=2639)	Ю. Бойко (n=1980)	А. Гриценка (n=1381)	І. Смешко (n=1284)	О. Ляшко (n=851)	О. Вілкул (n=825)	Р. Кошулинський (n=340)	О. Шевченко (n=106)
100% у стовпчику											
	Регіон										
Захід	25,9	18,5	37,0	32,7	5,5	45,7	20,2	31,5	2,9	58,5	57,6
Центр	36,5	34,0	40,1	44,1	21,4	38,0	53,9	41,1	16,1	30,7	26,6
Південь	25,7	35,3	16,5	17,1	39,5	11,5	18,7	17,5	49,5	8,9	14,0
Схід	11,9	12,1	6,4	6,1	33,7	4,8	7,2	10,0	31,4	1,9	1,8
	Тип населеного пункту										
Обласний центр	34,5	35,7	40,8	29,0	33,4	38,1	43,1	10,3	34,7	34,1	21,2
Місто з населенням 100 тис. та більше	6,0	7,7	2,9	2,5	11,3	2,8	4,4	5,0	21,3	1,4	1,3
Місто з населенням від 50 до 100 тис.	4,7	5,0	3,2	3,4	8,0	2,9	8,2	2,8	7,5	2,7	2,5
Місто з населенням від 20 до 49-ти тис.	6,9	6,5	6,8	8,1	6,5	7,5	7,7	4,9	5,7	8,5	6,8
Місто з населенням менше 20 тис.	6,6	7,2	6,4	6,0	5,9	7,4	7,6	5,3	3,8	8,1	5,6
Селище міського типу	8,3	8,6	6,8	7,6	10,9	7,3	7,5	9,3	7,5	8,8	22,4
Село	32,9	29,2	33,2	43,3	24,0	34,0	21,5	62,3	19,4	36,4	40,1

Продовження таблиці на стор. 50 ▶

100% у стовпчику	У першому турі підтримали...										
	Усі респонденти	В. Зеленський (n=5958)	П. Порошенко (n=3372)	Ю. Тимошенко (n=2639)	Ю. Бойко (n=1980)	А. Гриценко (n=1381)	І. Сметшко (n=1284)	О. Ляшко (n=851)	О. Вілкул (n=825)	Р. Кошулинський (n=340)	О. Шевченко (n=106)
Стать											
Чоловіки	44,7	44,5	47,1	41,5	42,9	53,0	42,7	40,8	39,2	52,2	33,6
Жінки	55,3	55,5	52,9	58,5	57,1	47,0	57,3	59,2	60,8	47,8	66,4
Вік											
18–29 років	13,4	24,6	10,8	6,3	3,8	8,7	7,4	8,7	9,0	16,1	15,0
39–39 років	18,9	27,9	18,3	13,6	9,0	14,2	12,8	13,4	17,5	18,1	26,2
40–49 років	18,3	21,2	19,1	15,4	14,3	21,2	15,5	13,1	17,8	16,2	15,3
50–59 років	20,4	14,5	21,9	25,1	21,7	24,9	21,6	26,2	21,5	21,5	26,5
60+ років	29,0	11,8	29,9	39,6	51,2	31,1	42,7	38,6	34,2	28,1	16,9
Освіта											
Неповна середня	5,3	4,4	4,3	7,5	5,5	3,9	3,0	12,2	5,0	3,6	1,7
Повна середня загальна	16,5	16,8	13,2	19,1	17,0	13,2	10,4	29,7	16,9	13,0	19,7
Середня спеціальна	34,5	32,5	30,1	38,3	39,1	35,9	32,8	41,4	34,3	33,9	36,6
Незакінчена вища	6,2	8,5	6,0	4,2	4,3	4,5	4,6	4,5	6,0	9,1	7,4
Вища	37,6	37,7	46,4	30,9	34,1	42,5	49,2	12,2	37,9	40,4	34,6

ДРУГИЙ ТУР ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ: ЕЛЕКТОРАТ КАНДИДАТІВ У ДЕМОГРАФІЧНИХ ВИМІРАХ

Михайло Міщенко

Переваги у регіонах. В. Зеленський став переможцем в усіх макрорегіонах. Найбільшу електоральну підтримку він отримав у Східному (87%) та Південному (85%) регіонах, дещо меншу – у Центральному (70%) та Західному (57%). Відповідно, П. Порошенко найкращий результат мав у Західному регіоні (41%), а в решті регіонів істотно нижчий: у Центральному – 28%, у Південному – 13,5%, у Східному – 12%.

Таблиця Х.1 Рейтинги кандидатів на посаду Президента України серед жителів макрорегіонів України

100% у стовпчику	Захід (n=3885)	Центр (n=4999)	Південь (n=3525)	Схід (n=2142)
ЗЕЛЕНСЬКИЙ Володимир	56,9	70,1	85,3	87,3
ПОРОШЕНКО Петро	41,4	28,2	13,5	11,6
Зіпсували бюлетень	1,7	1,7	1,1	1,2

Вибір жителів населених пунктів різного типу і розміру. У населених пунктах всіх типів відчутну перевагу мав В. Зеленський, найбільше – у містах з населенням від 100 тис. жителів (87%). Відповідно, П. Порошенка в таких містах підтримували найрідше (12%), що пов'язано з тим, що переважна більшість цих міст у вибірці розміщені в Південному та Східному регіонах, де електоральна підтримка П. Порошенка була найнижчою.

Таблиця Х.2 Рейтинги кандидатів на посаду Президента України серед жителів населених пунктів різного типу і розміру

100% у стовпчику	Обласний центр (n=4957)	Місто з населенням 100 тис. та більше (n=1593)	Місто з населенням від 50 до 100 тис. (n=694)	Місто з населенням від 20 до 49-ти тис. (n=1478)	Місто з населенням менше 20 тис. (n=979)	Селище міського типу (n=1326)	Село (n=3524)
ЗЕЛЕНСЬКИЙ Володимир	68,3	87,0	73,8	63,6	79,9	80,6	73,2
ПОРОШЕНКО Петро	30,1	11,8	24,6	34,6	19,0	18,1	25,2
Зіпсували бюлетень	1,6	1,3	1,6	1,7	1,1	1,3	1,5

У виборі чоловіків і жінок відмінностей немає: і чоловіки, і жінки рівною мірою віддали перевагу В. Зеленському (72% чоловіків і 73% жінок).

Таблиця Х.3 Рейтинги кандидатів на посаду Президента України серед чоловіків і жінок

100% у стовпчику	Чоловіки (n=6212)	Жінки (n=7877)
ЗЕЛЕНСЬКИЙ Володимир	72,2	73,3
ПОРОШЕНКО Петро	26,1	25,4
Зіпсували бюлетень	1,7	1,3

Переваги у вікових групах. В. Зеленський є лідером серед виборців у всіх вікових групах, але найвищою була підтримка серед наймолодших (18–29 років) виборців (80%).

Таблиця Х.4 Рейтинги кандидатів на посаду Президента України серед вікових груп населення

100% у стовпчику	18–29 років (n=1991)	30–39 років (n=2860)	40–49 років (n=2717)	50–59 років (n=2758)	60 років та старші (n=3873)
ЗЕЛЕНСЬКИЙ Володимир	79,7	73,5	72,6	71,9	69,5
ПОРОШЕНКО Петро	18,8	25,2	25,3	26,5	29,4
Зіпсували бюлетень	1,5	1,4	2,1	1,6	1,2

Переваги в освітніх групах. За рівнем освіти. В. Зеленський є лідером в усіх освітніх групах, але рівень його підтримки знижувався із зростанням освітнього рівня виборців (від 82% серед респондентів з неповною середньою освітою до 67% серед тих, хто має вищу освіту). Рівень електоральної підтримки П. Порошенка, навпаки, зростає із зростанням освітнього рівня виборців (з 16% до 31%).

Таблиця Х.5 Рейтинги кандидатів на посаду Президента України серед груп населення за рівнем освіти

100% у стовпчику	Неповна середня (n=565)	Повна середня загальна (n=2022)	Середня спеціальна (n=4865)	Незакінчена вища (n=851)	Вища (n=5811)
ЗЕЛЕНСЬКИЙ Володимир	81,8	77,6	75,3	76,6	67,2
ПОРОШЕНКО Петро	16,4	21,0	23,3	21,8	31,2
Зіпсували бюлетень	1,8	1,5	1,4	1,5	1,5

Підсумовуючи зв'язок між голосуванням за кандидатів на пост Президента України із соціально-демографічними характеристиками виборців, на основі аналізу коефіцієнтів кореляції Крамера V, що характеризує рівень кореляційного зв'язку, ми можемо констатувати, що кореляція голосування за В. Зеленського з віком респондентів (яка була найбільш вираженою у першому турі порівняно з кореляцією з іншими чинниками) у другому турі істотно знизилася (хоча і залишається статистично значущою). Кореляція

електоральної підтримки з регіоном та типом поселення при голосуванні як за В. Зеленського, так і за П. Порошенка у другому турі, навпаки, зросла порівняно з першим туром.

Таблиця Х.6 Рівні зв'язку розподілу голосів, відданих за кандидатів на пост Президента України у другому турі президентських виборів 2019 року, із соціально-демографічними характеристиками виборців (коефіцієнт Крамера V)*.

	Соціально-демографічні характеристики:				
	Регіон проживання	Тип поселення	Вік	Стать	Освіта
ЗЕЛЕНСЬКИЙ Володимир	0,257	0,139	0,063	0,016	0,105
ПОРОШЕНКО Петро	0,256	0,138	0,077	0,007	0,108

* Жирним шрифтом виділені коефіцієнти, статистично значущі на рівні $p < 0,001$; жирним курсивом наведені коефіцієнти, статистично значущі на рівні $p < 0,01$; курсивом наведені коефіцієнти, статистично значущі на рівні $p < 0,05$, усі інші коефіцієнти статистично незначущі на рівні $p > 0,05$.

ОСОБЛИВОСТІ ЕЛЕКТОРАТИВ КАНДИДАТІВ

За регіонами. Як і у першому турі, основний електорат В. Зеленського зосереджений у Центральному та Південному регіонах (65%), а в електораті П. Порошенка переважають представники Західного і Центрального регіонів (81%). Серед виборців П. Порошенка у другому турі порівняно з першим туром виросла частка представників Західного регіону (з 37% до 40%) і на 3% зменшилася частка представників Південного регіону. Серед електорату В. Зеленського у другому турі порівняно з першим на 3% зросла частка жителів Східного регіону і на 5% зменшилася частка представників Південного регіону.

Електорати В. Зеленського та П. Порошенка майже не відрізняються за типом поселення – відповідно 42% і 44% становлять жи-

телі великих міст (з населенням 100 і більше тис. жителів та обласних центрів) і 32% в структурі обох електоратів – сільські жителі.

За статтю структури електоратів В. Зеленського і П. Порошенка фактично подібні: серед виборців В. Зеленського 44% становлять чоловіки, 56% – жінки, П. Порошенко – відповідно 45% і 55%.

За віком. У другому турі порівняно з першим вікова структура електорату В. Зеленського істотно змінилася. Якщо у першому турі серед виборців В. Зеленського 52,5% становили молоді люди віком від 18 до 39 років, то у другому турі їх частка зменшилася до 36%, частка представників середньої вікової групи (40–49 років) практично не змінилася (відповідно 21% і 19%), тоді як частка тих, кому 50 і більше років, зросла з 26% до 45%.

Це пов'язано з тим, що за В. Зеленського у другому турі голосувала більшість або відносна більшість тих, хто у першому турі голосував за кандидатів, що брали участь у першому турі, але не пройшли до другого. А у віковій структурі більшості цих політиків переважали представники старших вікових груп.

Вікова структура електорату П. Порошенка порівняно з першим туром практично не змінилася – як і в першому турі, трохи більше половини його виборців (52% у 1-му турі і 51% – у 2-му турі) становлять люди віком від 50 та більше років і лише відповідно 29% і 30% – молоді люди віком до 39 років. Вікові структури виборців В. Зеленського та П. Порошенка у другому турі стали більш схожими порівняно з першим туром, хоча виборці П. Порошенка і в другому турі все ж залишалися старшими, ніж виборці В. Зеленського.

У другому турі порівняно з першим мало змінилася структура електорату обох політиків за освітнім показником. Як і в першому турі, рівень освіти електорату П. Порошенка був вищим, ніж електорату В. Зеленського – частка людей з вищою освітою становила серед виборців П. Порошенка 46% у першому турі та 48% – у другому, серед виборців В. Зеленського – відповідно 38% і 36,5%.

Таблиця Х.7 Регіон, тип населеного пункту, стать, вік, освіта кандидатів

100% у стовпчику	У другому турі підтримали...		
	Усі респонденти	В. Зеленський (n=10518)	П. Порошенко (n=3706)
Регіон			
Захід	24,7	19,3	40,1
Центр	36,7	35,3	40,5
Південь	25,6	30,0	13,6
Схід	12,9	15,5	5,9
Тип населеного пункту			
Обласний центр	34,2	32,0	40,4
Місто з населенням 100 тис. та більше	8,4	10,1	3,9
Місто з населенням від 50 до 100 тис.	3,8	3,9	3,7
Місто з населенням від 20 до 49-ти тис.	7,5	6,6	10,2
Місто з населенням менше 20 тис.	5,1	5,6	3,8
Селище міського типу	8,5	9,4	6,0
Село	32,3	32,4	31,9
Стать			
Чоловіки	44,5	44,1	45,1
Жінки	55,5	55,9	54,9

Продовження таблиці на стор. 58 ►

► Продовження. Початок таблиці на стор. 57

100% у стовпчику	У другому турі підтримали...		
	Усі респонденти	В. Зеленський (n=10518)	П. Порошенко (n=3706)
Вік			
18–29 років	14,4	15,6	10,4
39–39 років	19,9	20,0	19,5
40–49 років	19,3	19,3	19,1
50–59 років	19,7	19,5	20,4
60+ років	26,6	25,5	30,6
Освіта			
Неповна середня	4,6	5,1	2,9
Повна середня загальна	15,5	16,5	12,7
Середня спеціальна	34,3	35,4	31,1
Незакінчена вища	6,1	6,4	5,2
Вища	39,6	36,5	48,2

ПАРЛАМЕНТСЬКІ ВИБОРИ-2019: ЕЛЕКТОРАТ ПАРТІЙ У ДЕМОГРАФІЧНИХ ВИМІРАХ

Михайло Міщенко

Переваги у регіонах. Переможцем в усіх регіонах України стала партія «Слуга народу». На Півдні лідерство партії «Слуга народу» найбільше – 50%, на другому місці в цьому регіоні – партія «Опозиційна платформа – За життя» (17%), партія «Європейська солідарність» здобула в цьому регіоні 6%, «Батьківщина» – 5%, «Голос» – 3%. У Центральному регіоні «Слуга народу» отримала 45,5% голосів, «Європейська солідарність» – 10%, «Батьківщина» – 10%, «Опозиційна платформа – За життя» – 7%, «Голос» – 5%. Партія «Сила і честь» у Центральному регіоні продемонструвала свій найкращий результат (6%). У Західному регіоні партія «Слуга народу» набрала 39%, партія «Голос» – 14%, «Європейська солідарність» – 13%, «Батьківщина» – 10%. Більше, ніж в усіх інших регіонах, отримало ВО «Свобода» (5%). У Східному регіоні партія «Слуга народу» дістала підтримку 38% виборців, ненабагато менше отримала тут «Опозиційна платформа – За життя» (30%). І помітно менше тут набрали інші політичні сили, що пройшли до Верховної Ради: «Європейська солідарність» – 4%, «Батьківщина» – 3%, «Голос» – 2%. Натомість дві партії, які не подолати прохідний бар'єр у масштабах країни, у Східному та Південному регіонах показали відносно високі результати: партія «Опозиційний блок» – 8% на Сході і 5,5% на Півдні, «Партія Шарія» – 6,5% на Сході і 5% на Півдні.

Таблиця Х.1 Рейтинг партій на виборах до ВРУ серед жителів макрорегіонів України

100% у стовпчику	Захід (n=2903)	Центр (n=4055)	Південь (n=2903)	Схід (n=1674)
«Слуга народу»	39,4	45,5	50,2	37,6
«Опозиційна платформа – За життя»	2,0	6,8	16,7	30,3
Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина»	9,9	9,6	4,6	3,1
«Європейська Солідарність»	12,7	10,1	5,9	4,4
«Голос»	14,1	5,4	3,3	2,0
Радикальна партія Олега Ляшка	3,2	3,9	1,6	1,6
«Сила і Честь»	4,3	5,9	2,5	2,4
«Опозиційний блок»	0,7	1,5	5,5	8,3
«Українська стратегія Гройсмана»	2,6	2,9	1,1	1,1
«Партія Шарія»	0,8	2,3	4,8	6,5
Всеукраїнське об'єднання «Свобода»	4,7	1,8	0,7	0,7
«Громадянська позиція»	1,1	1,2	0,5	0,3
Партія Зелених України	0,7	0,5	0,8	0,8
«Об'єднання «Самопоміч»	1,5	0,6	0,3	0,2
Аграрна партія України	0,6	0,6	0,4	0,1
«Рух нових сил Михайла Саакашвілі»	0,5	0,4	0,4	0,4
«Сила людей»	0,4	0,4	0,1	0,0
«Сила права»	0,2	0,2	0,3	0,1
«Соціальна справедливість»	0,2	0,2	0,1	0,0
«Патріот»	0,1	0,0	0,1	0,0
«Незалежність»	0,2	0,0	0,0	0,0
Всеукраїнське об'єднання «Факел»	0,1	0,0	0,0	0,0

Вибір жителів населених пунктів різного типу і розміру. У населених пунктах усіх типів першість має партія «Слуга народу», причому різниця у підтримці незначна: від 48% у містах з населенням від 100 тис. жителів (які не є обласними центрами) до 40% у містах з населенням від 50 до 100 тис. Особливістю великих міст з населенням понад 100 тис. жителів є відносно висока (15,5%) частка голосів, отриманих «Опозиційною платформою – За життя», що пов'язано з тим, що саме такі міста найбільше представлені у вибірці у Східному та Південному регіонах, де «Опозиційна платформа – За життя» мала найкращий результат. Ця ж причина пояснює високі показники цієї партії у селищах міського типу (19%) та високі показники «Опозиційного блоку» (8%) у містах з населенням понад 100 тис. жителів. А високі показники «Опозиційної платформи – За життя» у містах з населенням від 50 до 100 тис. жителів (21%) пов'язані з тим, що в Південному та Східному регіонах (де ця партія мала найвищу підтримку) жителі саме таких населених пунктів голосували за них особливо часто (32% у містах з населенням 50–100 тис. Південного регіону і 49% у містах з населенням 50–100 тис. Східного регіону), що істотно перевищує середній рівень підтримки цієї партії у цих регіонах (в 1,9 раза в Південному регіоні і в 1,6 раза – в Східному).

ВО «Батьківщина» отримала свій кращий результат у селах та невеликих містах. За Радикальну партію Олега Ляшка сільські жителі голосували помітно частіше, ніж міські. За «Партію Шарія», навпаки, частіше голосували жителі великих міст (обласних центрів та інших міст з населенням понад 100 тис.), а за «Європейську солідарність» – жителі обласних центрів.

Таблиця Х.2 Рейтинг партій на виборах до ВРУ серед жителів населених пунктів різного типу і розміру

100% у стовпчику	Обласний центр (n=3589)	Місто з населенням 100 тис. та більше, (n=883)	Місто з населенням від 50 до 100 тис., (n=854)	Місто з населенням від 20 до 49 тис., (n=1068)	Місто з населенням менше 20 тис., (n=1195)	Селище міського типу (n=999)	Село (n=2947)
«Слуга народу»	40,8	47,6	39,9	46,1	40,3	46,8	47,5
«Опозиційна платформа – За життя»	10,0	15,5	21,0	12,5	12,3	19,2	8,2
Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина»	5,5	5,9	5,8	7,1	9,2	7,4	9,8
«Європейська Солідарність»	13,0	5,9	8,0	7,8	7,5	4,4	7,1
«Голос»	8,9	2,3	6,3	6,7	8,4	3,2	5,2
Радикальна партія Олега Ляшка	0,9	1,1	2,0	2,6	2,7	2,6	5,3
«Сила і Честь»	4,8	3,1	4,0	4,1	6,4	3,1	3,5
«Опозиційний блок»	3,0	8,2	2,9	2,6	2,8	3,4	2,9
«Українська стратегія Гройсмана»	2,0	1,4	1,3	1,7	2,3	2,3	2,6
«Партія Шарія»	4,9	5,1	3,4	3,5	2,2	3,0	1,2
Всеукраїнське об'єднання «Свобода»	2,5	0,9	2,1	1,4	2,0	1,7	2,1
«Громадянська позиція»	1,4	0,6	0,4	1,2	0,4	0,5	0,7
Партія Зелених України	0,5	0,7	0,3	0,8	0,4	0,3	1,0
«Об'єднання «Самопоміч»	0,6	0,1	0,5	0,3	1,5	0,8	0,8
Аграрна партія України	0,0	0,4	0,8	0,1	0,2	0,2	1,1
«Рух нових сил Михайла Саакашвілі»	0,6	0,7	0,3	0,3	0,7	0,3	0,2
«Сила людей»	0,2	0,1	0,0	0,5	0,2	0,1	0,3
«Сила права»	0,2	0,1	0,5	0,2	0,1	0,5	0,2
«Соціальна справедливість»	0,2	0,1	0,1	0,2	0,1	0,0	0,1
«Патріот»	0,0	0,0	0,1	0,0	0,2	0,1	0,1
«Незалежність»	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,1	0,1
Всеукраїнське об'єднання «Факел»	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1

У виборі чоловіків і жінок відмінності найбільш виражені у підтримці партії «Слуга народу»: за неї проголосували 42% чоловіків та 46% жінок. У решти партій відмінності зовсім незначні, переважно у межах похибки вибірки, за винятком партій «Європейська солідарність», за яку проголосували 10% чоловіків і дещо менше (8%) жінок, «Партії Шарія» – відповідно 4% і 2%, та партії «Сила і честь» (відповідно 5% і 4%), де відмінності хоч і невеликі, але все ж статистично значущі.

Таблиця Х.3 Рейтинг партій на виборах до ВРУ серед чоловіків і жінок

100% у стовпчику	Чоловіки (n=4997)	Жінки (n=6266)
«Слуга народу»	41,7	46,0
«Опозиційна платформа – За життя»	11,2	11,6
Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина»	7,3	7,5
«Європейська Солідарність»	9,6	8,3
«Голос»	6,7	6,4
Радикальна партія Олега Ляшка	2,7	2,9
«Сила і Честь»	4,8	3,7
«Опозиційний блок»	2,9	3,6
«Українська стратегія Гройсмана»	2,0	2,3
«Партія Шарія»	4,1	2,4
Всеукраїнське об'єднання «Свобода»	2,6	1,7
«Громадянська позиція»	1,1	0,7
Партія Зелених України	0,6	0,7
«Об'єднання «Самопоміч»	0,7	0,7
Аграрна партія України	0,5	0,5
«Рух нових сил Михайла Саакашвілі»	0,6	0,3
«Сила людей»	0,2	0,3

Продовження таблиці на стор. 65 ►

► Продовження. Початок таблиці на стор. 64

«Сила права»	0,2	0,2
«Соціальна справедливість»	0,1	0,2
«Патріот»	0,1	0,1
«Незалежність»	0,1	0,1
Всеукраїнське об'єднання «Факел»	0,1	0,0

Переваги у вікових групах. Партія «Слуга народу» є лідером серед виборців у всіх вікових групах, але рівень її підтримки тим нижчий, чим старші респонденти (частка тих, хто голосував за цю партію, знижується з 59% у віковій групі 18–29 років до 33% у віковій групі від 60 років і старших). Так само із віком респондентів знижується підтримка партії «Голос» (відповідно з 9% до 4%) та «Партії Шарія» (з 7% до 1%).

І навпаки, зі зростанням віку опитаних зростає рівень електоральної підтримки партій «Опозиційна платформа – За життя» (відповідно з 3% до 20%), «Батьківщина» (з 4% до 12%), Радикальної партії Олега Ляшка (з 2% до 4%), партії «Сила і честь» (з 2% до 6%), «Опозиційного блоку» (з 2% до 4%).

За «Європейську солідарність» дещо частіше за інших голосували респонденти віком від 40 до 49 років (11%).

Таблиця Х.4 Рейтинг партій на виборах до ВРУ серед вікових груп населення

100% у стовпчику	18-29 років (n=1324)	30-39 років (n=1952)	40-49 років (n=2006)	50-59 років (n=2370)	60 років та старші (n=3679)
«Слуга народу»	58,8	53,5	48,4	42,7	32,7
«Опозиційна платформа – За життя»	2,6	4,7	7,5	11,6	20,1
Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина»	3,6	4,0	5,2	7,9	11,6
«Європейська Солідарність»	7,0	8,1	11,2	9,1	8,6
«Голос»	9,4	9,5	7,2	6,4	3,6
Радикальна партія Олега Ляшка	1,8	1,5	2,2	3,2	3,9

Продовження таблиці на стор. 66 ►

► Продовження. Початок таблиці на стор. 65

100% у стовпчику	18-29 років (n=1324)	30-39 років (n=1952)	40-49 років (n=2006)	50-59 років (n=2370)	60 років та старші (n=3679)
«Сила і Честь»	2,0	3,3	2,9	4,1	6,1
«Опозиційний блок»	1,8	2,2	2,9	4,0	4,1
«Українська стратегія Гройсмана»	1,2	2,3	2,1	2,3	2,4
«Партія Шарія»	6,8	5,1	3,5	2,7	1,0
Всеукраїнське об'єднання «Свобода»	1,6	1,5	2,1	2,1	2,5
«Громадянська позиція»	0,3	0,8	0,6	1,1	1,2
Партія Зелених України	1,1	0,6	1,0	0,3	0,6
«Об'єднання «Самопоміч»	0,8	0,8	1,0	0,7	0,5
Аграрна партія України	0,6	0,4	0,4	0,5	0,5
«Рух нових сил Михайла Саакашвілі»	0,1	0,7	0,7	0,5	0,2
«Сила людей»	0,1	0,4	0,3	0,3	0,1
«Сила права»	0,3	0,3	0,2	0,3	0,1
«Соціальна справедливість»	0,1	0,1	0,4	0,1	0,0
«Патріот»	0,2	0,0	0,2	0,0	0,1
«Незалежність»	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0
Всеукраїнське об'єднання «Факел»	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0

Переваги в освітніх групах. Партія «Слуга народу» є лідером в усіх освітніх групах, найвищий рівень електоральної підтримки (53%) зафіксований серед виборців з незакінченою вищою освітою (найчастіше це студенти), найрідше голосували за цю партію виборці з неповною середньою (42%) та вищою (40%) освітою. Рівень електоральної підтримки «Європейської солідарності» зростає із зростанням освітнього рівня виборців (від 4% серед респондентів з неповною середньою освітою до 13% серед респондентів з вищою освітою). Те саме стосується партії «Голос» (відповідно 4% і 9%), «Партії Шарія» (відповідно 1% і 5%) та (хоч зростання і менш виражене) партії «Сила і Честь» (відповідно 3% і 5%).

Із зростанням рівня освіти знижується рівень електоральної підтримки Радикальної партії Олега Ляшка (з 7% серед респондентів з неповною середньою освітою до 1% серед опитаних з вищою освітою), а також ВО «Батьківщина» (з 9% до 6%). За «Опозиційний блок» респонденти з неповною середньою освітою голосували частіше (6%), ніж представники інших груп, виокремлених за рівнем освіти.

Таблиця X.5 Рейтинг партій на виборах до ВРУ серед груп населення за рівнем освіти

100% у стовпчику	Неповна середня (n=488)	Повна середня загальна (n=1661)	Середня спеціальна (n=3903)	Незакінчена вища (n=617)	Вища (n=4624)
«Слуга народу»	41,9	45,7	46,8	52,9	40,3
«Опозиційна платформа – За життя»	13,4	11,5	13,8	7,6	9,6
Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина»	9,3	9,7	8,1	5,5	6,1
«Європейська Солідарність»	4,3	6,4	6,5	6,6	12,8
«Голос»	3,7	4,5	5,1	7,0	8,8
Радикальна партія Олега Ляшка	7,4	5,6	3,3	0,8	1,1
«Сила і Честь»	3,1	3,4	3,9	4,2	4,8
«Опозиційний блок»	5,9	2,7	3,2	2,5	3,3
«Українська стратегія Гройсмана»	2,4	2,6	2,1	2,5	1,9
«Партія Шарія»	1,1	1,6	2,1	5,1	4,7
Всеукраїнське об'єднання «Свобода»	1,7	1,4	2,0	1,9	2,4
«Громадянська позиція»	0,3	0,7	0,7	0,2	1,3
Партія Зелених України	1,6	1,3	0,7	0,9	0,3
«Об'єднання «Самопоміч»	1,2	0,7	0,5	0,5	0,8
Аграрна партія України	0,9	0,9	0,4	0,2	0,4
«Рух нових сил Михайла Саакашвілі»	0,5	0,2	0,3	0,5	0,6

► Продовження таблиці на стор. 68

► Продовження. Початок таблиці на стор. 67

«Сила людей»	0,4	0,4	0,1	0,4	0,2
«Сила права»	0,1	0,4	0,2	0,2	0,1
«Соціальна справедливість»	0,0	0,1	0,1	0,0	0,2
«Патріот»	0,0	0,1	0,1	0,1	0,0
«Незалежність»	0,2	0,1	0,0	0,4	0,0
Всеукраїнське об'єднання «Факел»	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0

Підсумовуючи зв'язок між голосуванням за політичні партії із соціально-демографічними характеристиками виборців, на основі аналізу коефіцієнтів кореляції Крамера V, що характеризує рівень кореляційного зв'язку, ми можемо констатувати, що кореляція рівня електоральної підтримки з регіоном найбільш проявляється у голосуванні за «Опозиційну платформу – За життя», кореляція з віком – у голосуванні за «Опозиційну платформу – за життя» та партію «Слуга народу». Голосування за «Батьківщину» та «Силу і честь» найбільшою мірою корелює із віком та регіоном, за «Європейську солідарність» – із рівнем освіти, регіоном та типом поселення, за Радикальну партію Олега Ляшка – із рівнем освіти та типом поселення, за «Голос», «Опозиційний блок», «Українську стратегію Гройсмана», ВО «Свобода» – із регіоном.

Таблиця X.6 Рівні зв'язку розподілу голосів, відданих за політичні партії на виборах до Верховної Ради України у 2019 р., із соціально-демографічними характеристиками виборців (коефіцієнт Крамера V)*. Наведено дані лише щодо тих партій, які отримали більше 1% голосів виборців

	Соціально-демографічні характеристики:				
	Регіон проживання	Тип поселення	Вік	Стать	Освіта
«Слуга народу»	0,095	0,065	0,186	0,045	0,071
«Опозиційна платформа - За життя»	0,289	0,121	0,208	0,005	0,063

Продовження таблиці на стор. 69 ►

► Продовження. Початок таблиці на стор. 68

	Соціально-демографічні характеристики:				
	Регіон проживання	Тип поселення	Вік	Стать	Освіта
Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина»	0,106	0,070	0,122	0,005	0,054
«Європейська Солідарність»	0,106	0,104	0,043	0,022	0,113
«Голос»	0,179	0,086	0,092	0,006	0,080
Радикальна партія Олега Ляшка	0,062	0,112	0,057	0,005	0,113
«Сила і Честь»	0,075	0,045	0,073	0,029	0,029
«Опозиційний блок»	0,152	0,075	0,051	0,022	0,037
«Українська стратегія Гройсмана»	0,057	0,028	0,025	0,009	0,016
«Партія Шарія»	0,111	0,092	0,109	0,046	0,083
Всеукраїнське об'єднання «Свобода»	0,109	0,032	0,026	0,032	0,023
«Громадянська позиція»	0,041	0,041	0,036	0,023	0,036

* Жирним шрифтом виділено коефіцієнти, статистично значущі на рівні $p < 0,001$; жирним курсивом наведено коефіцієнти, статистично значущі на рівні $p < 0,01$; курсивом наведено коефіцієнти, статистично значущі на рівні $p < 0,05$, усі інші коефіцієнти статистично незначущі на рівні $p > 0,05$.

СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНА СТРУКТУРА ЕЛЕКТОРАТІВ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

Електорат партії «Слуга народу». Порівняно з електоратом В. Зеленського у 1-му турі президентських виборів, його регіональна структура змістилася в бік Західного і Центрального регіонів – якщо серед виборців В. Зеленського 52,5% становили жителі цих регіонів, то серед електорату «Слуги народу» – 59%. Окрім того, серед виборців «Слуги народу» порівняно з електоратом В. Зеленського зросла частка сільського електорату (з 29% до 35%) і знизилася частка жителів обласних центрів та великих міст з населенням понад 100 тис. жителів (з 43% до 36%).

Стосовно вікової структури електорату «Слуги народу», то порівняно з електоратом В. Зеленського у 1-му турі президентських виборів помітно знизилася частка молодших вікових груп – якщо серед електорату В. Зеленського виборці віком від 18 до 39 років становили 52,5%, то серед електорату «Слуги народу» – лише 36%, а частка тих, кому 50 і більше років, зросла з 26% до 44,5%. За віковою структурою виборці «Слуги народу» практично не відрізняються від виборців В. Зеленського у другому турі президентських виборів. 58% виборців цієї партії (один із найвищих показників серед партій) становлять жінки.

Стосовно електорату «Опозиційної платформи – За життя», якщо її порівнювати з електоратом Ю. Бойка у першому турі, то регіональна структура залишилася незмінною – відповідно 73% і 74% – це жителі Східного і Південного регіонів. Хоча поселенська структура дещо змінилася – якщо серед виборців Ю. Бойка відносно більшість (45%) становили жителі обласних центрів та великих міст з населенням понад 100 тис. жителів, то серед виборців ОПЗЖ – найбільшу частку становлять жителі міст з населенням менше 100 тис. жителів та селищ міського типу (40%). Частка людей віком понад 50 років зросла порівняно з електоратом Ю. Бойка з 73% до 79%.

Електорат «Європейської солідарності». Регіональна структура електорату цієї партії така сама, що і П. Порошенко в 1-му турі президентських виборів – відповідно 77% і 76% – жителі Західного і Центрального регіонів. З 44% до 51% зросла частка жителів обласних центрів та інших великих міст з населенням понад 100 тис.

жителів. Вікова структура електорату «Європейської солідарності» порівняно з електоратом П. Порошенка у першому і другому турах практично не змінилася – трохи більше половини їх виборців (відповідно 52%, 51% і 53%) становлять люди віком від 50 і більше років.

Якщо електорат П. Порошенка у першому турі президентських виборів був одним із найбільш високоосвічених (46% становили люди з вищою освітою), то серед виборців «Європейської солідарності» таких іще більше (58%).

Електорат «Батьківщини». Так само, як і серед виборців Ю. Тимошенко, більшість виборців «Батьківщини» становлять жителі Західного і Центрального регіонів (відповідно 77% і 78%). Так само, як і серед виборців Ю. Тимошенко, високою є частка жителів сіл (відповідно 43% і 42%). Зросла частка людей віком від 50 і більше років з 65% до 73%.

Електорат партії «Голос». Електорат «Голосу» є поряд із електоратом ВО «Свобода» таким, де однією з найбільш високих є частка жителів Західного регіону (52%). Частка молодіжного електорату (до 39 років) тут одна з найвищих (42%). Серед прихильників цієї партії також один із найвищих відсотків (54%) тих, хто має вищу освіту.

Електорат Радикальної партії Ляшка. Якщо порівнювати з електоратом самого О. Ляшка на президентських виборах, то так само більшість виборців цієї партії (відповідно 73% і 77,5%) – жителі Західного і Центрального регіонів. 62% (як і в електораті О. Ляшка на президентських виборах) – жителі сіл. Люди віком понад 50 років становлять відповідно 65% і 69%, відповідно 42% і 43% мають освіту не вище загальної середньої, тобто мають освітній рівень помітно нижчий за освітній рівень прихильників всіх інших політичних сил.

Електорат партії «Сила і честь» за багатьма показниками відтворює структуру електорату І. Смешка на президентських виборах (54% виборців І. Смешка і 51,5% виборців партії «Сила і честь» – жителі Центрального регіону), відповідно 64% і 68% – люди віком від 50 і більше років. Однак в електораті партії «Сила і честь» переважають чоловіки (52%), тоді як в електораті І. Смешка переважали жінки (57%).

Регіональна структура електорату «Опозиційного блоку» відтворює структуру електорату О. Вілкула – 81% виборців О. Вілкула і 78% виборців «Опозиційного блоку» – жителі Східного і Південного

регіонів. Однак з 56% і 45,5% знизилася частка жителів обласних центрів і міст з населенням понад 100 тис. жителів. Частка осіб від 50 і більше років порівняно з електоратом О. Вілкула зросла з 56% і 67%. Серед виборців цієї партії (так само, як серед виборців О. Вілкула) одна з найвищих часток (61%) жінок.

Електорат партії «Українська стратегія Гройсмана». 79% його представників – жителі Західного і Центрального регіонів, більшість прихильників цієї партії (58%) – люди старшого віку (50 і більше років). 58% виборців цієї партії (один з найвищих показників серед партій) становлять жінки.

Електорат «Партії Шарія». Подібно до «Опозиційної платформи – За життя» і «Опозиційного блоку», більшість електорату цієї політичної сили (68%) жителі Східного і Південного регіонів. Найвищою порівняно з іншими партіями є частка жителів обласних центрів і міст з населенням понад 100 тис. жителів (60%). 52% прихильників цієї партії – люди молодше 40 років і лише 28% – від 50 років і старші. 59,5% (один із найвищих показників) – люди з вищою освітою. Одна з найвищих часток чоловіків (57%) серед електоратів партій.

Електорат ВО «Свобода». Подібно до електорату кандидата від цієї партії на президентських виборах Р. Кошулинського, більшість тих, хто голосував за неї (відповідно 58,5% і 55%) – жителі Західного регіону. З 50% до 61% зросла частка тих, кому 50 і більше років. Одна з найвищих часток (56%) серед електоратів партій – чоловіки.

Електорат партії «Громадянська позиція». Як і в структурі електорату лідера цієї партії А. Гриценка на президентських виборах, переважають жителі Західного та Центрального регіонів (відповідно 84% і 82%). З 41% до 53% зросла частка жителів обласних центрів та міст з населенням понад 100 тис. жителів, з 56% до 70% – частка тих, кому 50 і більше років, з 42,5% до 57% – частка людей з вищою освітою. Більшість виборців як А. Гриценка, так і партії «Громадянська позиція» (відповідно 53% і 56,5%) становлять чоловіки.

Таблиця Х.7 Стать, вік, освіта виборців топ-партій

	% серед тих, хто проголосував за...												
	Усі респонденти	«Слуга народу» (n=5050)	«ОПЗЖ» (n=1393)	«Батьківщина» (n=863)	«ЄС» (n=1015)	«Голос» (n=765)	РПЛ (n=304)	«Сила і Честь» (n=481)	«Об» (n=374)	«Українська стратегія» (n=245)	«Партія Шарія» (n=372)	«Свобода» (n=242)	«ГП» (n=100)
Регіон													
Захід	24,1	21,4	4,2	31,7	34,5	52,2	26,9	25,1	5,3	29,7	5,9	54,6	31,2
Центр	36,3	37,5	21,6	46,7	41,4	30,3	50,6	51,5	16,7	49,7	26,5	31,9	50,8
Південь	25,8	29,4	37,7	15,9	17,3	13,1	14,5	15,6	43,4	13,6	39,5	8,9	13,4
Схід	13,8	11,7	36,4	5,6	6,8	4,3	8,0	7,8	34,5	7,1	28,1	4,5	4,6
Тип населеного пункту													
Обласний центр	31,4	29,1	27,6	23,2	46,4	43,1	9,8	36,2	28,9	29,0	49,3	38,6	48,8
Місто з населенням 100 тис. та більше	6,6	7,1	9,0	5,2	4,4	2,3	2,6	5,0	16,6	4,5	10,6	2,8	4,2
Місто з населенням від 50 до 100 тис.	5,9	5,3	10,8	4,6	5,3	5,7	4,2	5,6	5,2	3,7	6,4	6,0	2,8
Місто з населенням від 20 до 49-ти тис.	8,4	8,7	9,2	7,9	7,3	8,7	7,7	8,3	6,7	6,8	9,3	5,8	11,5
Місто з населенням менше 20 тис.	8,2	7,4	8,7	10,0	6,9	10,5	7,7	12,5	7,0	8,9	5,6	7,8	4,1
Селище міського типу	6,8	7,2	11,4	6,7	3,4	3,3	6,2	5,1	7,1	7,4	6,3	5,5	3,9
Село	32,8	35,1	23,4	42,4	26,2	26,3	61,7	27,3	28,6	39,7	12,4	33,5	24,6
Стать													
Чоловіки	44,8	42,3	44,0	44,0	48,3	46,0	43,3	51,6	38,9	42,0	57,4	55,8	56,5
Жінки	55,2	57,7	56,0	56,0	51,7	54,0	56,7	48,4	61,1	58,0	42,6	44,2	43,5

Продовження таблиці на стор. 74 ►

► Продовження. Початок таблиці на стор. 73

100% у стовпчику	% серед тих, хто проголосував за...												
	Усі респонденти	«Слуга народу» (n=5050)	«ОПЗЖ» (n=1393)	«Батьківщина» (n=863)	«ЄС» (n=1015)	«Голос» (n=765)	РПЛ (n=304)	«Сила і Честь» (n=481)	«ОБ» (n=374)	«Українська стратегія» (n=245)	«Партія Шарія» (n=372)	«Свобода» (n=242)	«ГП» (n=100)
Вік													
18–29 років	11,7	15,5	2,7	5,6	9,2	16,8	7,4	5,5	6,3	6,4	24,9	8,8	3,6
39–39 років	17,1	20,7	7,1	9,1	15,6	24,9	9,4	13,8	11,4	18,4	27,4	12,6	15,4
40–49 років	17,7	19,3	11,6	12,3	22,3	19,5	14,1	12,4	15,5	17,0	19,2	17,8	11,2
50–59 років	20,8	20,2	21,2	22,0	21,4	20,5	23,4	20,6	25,3	22,2	17,8	21,1	25,8
60 + років	32,8	24,3	57,5	50,9	31,6	18,3	45,8	47,7	41,5	36,0	10,6	39,7	44,1
Освіта													
Неповна середня	4,8	4,5	5,6	5,9	2,3	2,7	12,5	3,6	8,6	5,4	1,6	3,9	1,9
Повна середня загальна	15,4	15,9	15,4	19,9	11,1	10,5	30,1	12,5	12,5	18,4	7,5	10,7	12,5
Середня спеціальна	34,3	36,4	41,4	37,4	25,0	26,7	39,6	31,9	33,9	33,7	22,7	33,8	27,9
Незакінчена вища	5,4	6,5	3,6	4,0	4,0	5,8	1,6	5,5	4,2	6,2	8,7	5,0	1,0
Вища	40,1	36,8	34,0	32,8	57,7	54,4	16,2	46,5	40,9	36,3	59,5	46,7	56,7

ПАРТІЇ «СТУДЕНТІВ» VS ПАРТІЇ «ПЕНСІОНЕРІВ»: ЩО ЗА ВИБОРЦІ У НАЙБІЛЬШ РЕЙТИНГОВИХ УКРАЇНСЬКИХ ПАРТІЙ?

Андрій Сухарина

В український парламент проходить 5 політичних партій. Ще 6 партій зупинились на межі проходження до нього, та у разі збереження державного фінансування політичних партій можуть на нього сподіватися. За розумного використання воно може допомогти цим партіям зміцнитися й претендувати на посилення участі в політичному процесі вже на наступних виборах. А на основі даних Національного екзит-полу, спробуємо виокремити цікавинки про електорати найпопулярніших партій та дати відповідь на запитання: чим відрізняються умовні виборці різних партій. Звісно, всі ці узагальнення певною мірою спрощені. У структурі кожної партії є люди різного віку, різного рівня освіти, різного регіону проживання та виду поселення – міста чи села. Однак, якщо говорити про тенденції і не абсолютизувати їх, то майже кожна партія має свій унікальний портрет виборців.

Таблиця 1. Стать, вік, освіта виборців топ-партій

	% серед тих, хто проголосував за...												
	Усі респонденти	«Слуга народу» (n=5050)	«ОПЗЖ» (n=1393)	«Батьківщина» (n=863)	«ЄС» (n=1015)	«Голос» (n=765)	РПЛ (n=304)	«Сила і Честь» (n=481)	«ОБ» (n=374)	«Українська стратегія» (n=245)	«Партія Шарія» (n=372)	«Свобода» (n=242)	«ГП» (n=100)
Регіон													
Захід	24,1	21,4	4,2	31,7	34,5	52,2	26,9	25,1	5,3	29,7	5,9	54,6	31,2
Центр	36,3	37,5	21,6	46,7	41,4	30,3	50,6	51,5	16,7	49,7	26,5	31,9	50,8
Південь	25,8	29,4	37,7	15,9	17,3	13,1	14,5	15,6	43,4	13,6	39,5	8,9	13,4
Схід	13,8	11,7	36,4	5,6	6,8	4,3	8,0	7,8	34,5	7,1	28,1	4,5	4,6
Тип населеного пункту													
Обласний центр	31,4	29,1	27,6	23,2	46,4	43,1	9,8	36,2	28,9	29,0	49,3	38,6	48,8
Місто з населенням 100 тис. та більше	6,6	7,1	9,0	5,2	4,4	2,3	2,6	5,0	16,6	4,5	10,6	2,8	4,2
Місто з населенням від 50 до 100 тис.	5,9	5,3	10,8	4,6	5,3	5,7	4,2	5,6	5,2	3,7	6,4	6,0	2,8
Місто з населенням від 20 до 49-ти тис.	8,4	8,7	9,2	7,9	7,3	8,7	7,7	8,3	6,7	6,8	9,3	5,8	11,5
Місто з населенням менше 20 тис.	8,2	7,4	8,7	10,0	6,9	10,5	7,7	12,5	7,0	8,9	5,6	7,8	4,1
Селище міського типу	6,8	7,2	11,4	6,7	3,4	3,3	6,2	5,1	7,1	7,4	6,3	5,5	3,9
Село	32,8	35,1	23,4	42,4	26,2	26,3	61,7	27,3	28,6	39,7	12,4	33,5	24,6
Стать													
Чоловіки	44,8	42,3	44,0	44,0	48,3	46,0	43,3	51,6	38,9	42,0	57,4	55,8	56,5
Жінки	55,2	57,7	56,0	56,0	51,7	54,0	56,7	48,4	61,1	58,0	42,6	44,2	43,5

Продовження таблиці на стор. 78 ►

► Продовження. Початок таблиці на стор. 77

100% у стовпчику	% серед тих, хто проголосував за...												
	Усі респонденти	«Слуга народу» (n=5050)	«ОПЗЖ» (n=1393)	«Батьківщина» (n=863)	«ЄС» (n=1015)	«Голос» (n=765)	РПЛ (n=304)	«Сила і Честь» (n=481)	«ОБ» (n=374)	«Українська стратегія» (n=245)	«Партія Шарія» (n=372)	«Свобода» (n=242)	«ГП» (n=100)
Вік													
18–29 років	11,7	15,5	2,7	5,6	9,2	16,8	7,4	5,5	6,3	6,4	24,9	8,8	3,6
39–39 років	17,1	20,7	7,1	9,1	15,6	24,9	9,4	13,8	11,4	18,4	27,4	12,6	15,4
40–49 років	17,7	19,3	11,6	12,3	22,3	19,5	14,1	12,4	15,5	17,0	19,2	17,8	11,2
50–59 років	20,8	20,2	21,2	22,0	21,4	20,5	23,4	20,6	25,3	22,2	17,8	21,1	25,8
60 + років	32,8	24,3	57,5	50,9	31,6	18,3	45,8	47,7	41,5	36,0	10,6	39,7	44,1
Освіта													
Неповна середня	4,8	4,5	5,6	5,9	2,3	2,7	12,5	3,6	8,6	5,4	1,6	3,9	1,9
Повна середня загальна	15,4	15,9	15,4	19,9	11,1	10,5	30,1	12,5	12,5	18,4	7,5	10,7	12,5
Середня спеціальна	34,3	36,4	41,4	37,4	25,0	26,7	39,6	31,9	33,9	33,7	22,7	33,8	27,9
Незакінчена вища	5,4	6,5	3,6	4,0	4,0	5,8	1,6	5,5	4,2	6,2	8,7	5,0	1,0
Вища	40,1	36,8	34,0	32,8	57,7	54,4	16,2	46,5	40,9	36,3	59,5	46,7	56,7

«СЛУГА НАРОДУ»

Пропрезидентська партія «Слуга Народу» заводить до парламенту 254 нардепи та формує однопартійну більшість. Такий успіх – щось неймовірне, особливо за умови, коли ще кілька місяців тому з команди Зеленського навіть профільні експерти знали не більше десятка людей. Набрати у список достойних кандидатів – задача не з легких: у зв'язку з великим кадровим голодом часом жартували, що прохідні місця у списку партії розігруватимуть на конкурсі репостів в Інстаграм.

Структурність кадрового складу партії знайшла своє відображення як в електораті самого Зеленського під час виборів Президента, так і партії «Слуга Народу». Якщо проаналізувати соціально-демографічну структуру електорату партії, то за невеликими винятками вона ідентична до структури виборців загалом. Мабуть, єдина суттєва відмінність – серед електорату партії «Слуга народу» дещо більше молодших виборців та жінок, а частка літніх виборців та чоловіків дещо нижча, ніж загалом серед структури виборців під час цього голосування. В усьому іншому – суттєвих відмінностей немає – виборець «Слуги Народу» живе по всіх регіонах, в містах і селах, ходить до вишу та чекає на пенсію. Іншими словами – виборці «Слуги народу» відображають загальну структуру всіх людей, що голосували, з мінімальними відмінностями.

«ОПОЗИЦІЙНА ПЛАТФОРМА – ЗА ЖИТТЯ»

Найбільш пенсіонерською та регіональною партією справедливо може вважатись «ОПЗЖ». Ця партія навіть спромоглась здобути перемогу у двох областях: Донецькій та Луганській, але про якесь загальноукраїнське поширення партії казати не варто – майже весь її електорат живе на Сході та Півдні країни. «ОПЗЖ» дуже пощастило, що на липневі вибори прийшло дуже мало молоді та вдосталь людей поважного віку – інакше її результат був би значно нижчим. Майже 60% її виборців понад 60 років, а 80% загалом – понад 50 років. Стосовно молоді – то тут партії абсолютно немає чого запропонувати. Серед всіх, хто голосував за «ОПЗЖ» – молодих людей менше 3%(!). Нижче середнього результати партії серед людей з вищою освітою.

«БАТЬКІВЩИНА»

Почесне друге місце серед партій «пенсіонерів» посідає партія «Батьківщина». Серед її електорату більше половини старші за 60 років. Частка молоді тут теж незначна, але все-таки серед виборців партії Тимошенко їх побільше, ніж в «ОПЗЖ». Прихильники цієї партії проживають переважно в Центрі країни, та серед них багато жителів сіл. Окрім того, серед виборців партії дещо нижчий рівень освіти, ніж загалом серед учасників екзит-полу. Виборці «Батьківщини» найчастіше підтримували партію задовго до виборів і лише незначна частина з них вирішили голосувати за цю політичну силу під час виборчої кампанії. Це свідчить про те, що свою передвиборчу кампанію партія провела переважно вхолосту. Її основною метою було втримати ядерний електорат, а не намагатись переманити до себе виборців інших партій.

«ЄВРОПЕЙСЬКА СОЛІДАРНІСТЬ»

Партія п'ятого Президента України Петра Порошенка характеризується концентрацією електорату на Заході та в Центрі України. Найчастіше це люди з вищою освітою, різного віку (окрім молоді, яка рідко голосувала за «ЄС»). Це також переважно жителі обласних центрів. Серед виборців «ЄС» найбільше тих, які підтримували цю партію задовго до виборів. Як і у випадку з «Батьківщиною», всі зусилля партії були спрямовані на збереження хоч частки того електорату, який раніше голосував за Порошенка – фактично жодних нових виборців партія не здобула.

«ГОЛОС»

Однією з найбільш молодіжних партій є «Голос». У структурі виборців цієї партії висока частка людей з вищою освітою (хоч і трохи менша, ніж у «ЄС»). Водночас «Голос» на цих виборах не зумів стати загальнонаціональною партією. Основна частина їхнього електорату розміщена на Галичині (Львівська, Івано-Франківська, Тернопільська області) та у Києві. Партія повністю провалила електоральну експансію на Схід та Південь. Злий жарт з «Голосом» зі-

грали позачергові вибори. Основний масив голосів вони зібрали в останні місяці перед виборами, і, можливо, змогли би додати, якби вибори відбулись дещо пізніше. Окрім того, партія не знайшла, що запропонувати людям старшого віку, частка яких у структурі виборців цієї сили вдвічі нижча, ніж за нормального розподілу.

НЕПРОХІДНІ

Радикальна партія має свій, певною мірою унікальний електорат. Перше – чим нижчий рівень освіти респондента, тим більше ймовірно він голосуватиме за партію Ляшка. Більше того – понад дві третини виборців цієї партії проживають у селах та селищах, що дає підстави говорити про єдину в Україні «селянську» партію. В структурі виборців також багато людей старшого віку, але все-таки менше, ніж у «пенсіонерських» партій «ОПЗЖ» і «Батьківщина».

«Сила і честь» – одна з небагатьох політичних партій, які можна назвати «чоловічими». Зважаючи на те, що жінок у структурі виборців просто-напросто більше, то більшість виборців-чоловіків у структурі свідчить про серйозне зміщення електорату. Більше половини виборців партії живе в Центрі країни, та серед них багато людей старшого віку. Водночас – серед структури виборців багато людей з високим рівнем освіти.

«Опозиційний блок» найбільш популярний у південних та східних регіонах. Водночас, на відміну від «ОПЗЖ», тут немає тотальної домінації літніх виборців, які хоч і переважають в структурі електорату, але це не так виразно відрізняється від загальної картини. Якщо порівнювати цих виборців з електоратом «ОПЗЖ», то серед них спостерігається трохи вищий рівень освіти і більша кількість жінок, які підтримали цю партію.

«Українська стратегія Гройсмана» сконцентрувала своїх виборців переважно на Вінниччині. Серед них мало молоді, однак серед інших вікових груп диспропорції незначні. Достатньо багато з їхніх виборців проживають у селах. Більшість виборців цієї політичної сили вирішили голосувати за неї вже під час виборчої кампанії, і серед них найбільша частка тих, порівняно з іншими партіями, які вирішили голосувати за цю партію прямо на виборчих дільницях.

Звання найбільш «студентської» партії може забрати «Партія

Шарія». Саме в неї найбільша частка молодого електорату та людей, які здобувають вищу освіту (або ж тих людей, які намагались її здобути, але так і не закінчили університет). Принаймні половина їхніх виборців проживають у обласних центрах, що також є найвищим показником порівняно з іншими партіями. Основна концентрація – Схід і Південь, а саме Донецька, Одеська та Харківська області. Ще один цікавий аспект – Youtube-проповіді Шарія краще сприймають саме чоловіки, яких в структурі електорату цієї партії значно більше, ніж жінок.

Всеукраїнське об'єднання «Свобода» за структурою електорату не таке вже й всеукраїнське. Понад половина їхніх виборців проживає на Заході країни, а суттєвий електорат за межами Заходу партія має хіба що в столиці. Водночас український націоналіст – найчастіше людина освічена і підтримує партію впродовж тривалого часу.

Якщо підсумовувати, то можна виокремити чітко виражені «молодіжні» партії, як то «Слуга народу», «Голос» та «Партія Шарія». Також є чіткі партії «пенсіонерів» – це «ОПЗЖ» та «Батьківщина». Люди середнього віку мають дещо більшу схильність голосувати за «Європейську солідарність». Найбільш «регіональною» партією є «ОПЗЖ», а всеукраїнською «Слуга народу». Радикальна партія є «селянською» партією, а «Голос» та «ЄС» – партіями з перевагою жителів обласних центрів.

ЧОМУ ЛИШЕ ПОЛОВИНА ГРОМАДЯН ПРИЙШЛА НА ВИБОРЧІ ДІЛЬНИЦІ ВЛІТКУ?

Сергій Шаповалов

Участь у виборах є не лише інструментом залучення громадян до політичного процесу в демократичних режимах, а й одним із найголовніших джерел легітимності обраних посадовців. Офіційно в Україні ще 1998 року було скасовано норму про мінімальний поріг явки на виборах (50%), тож низька активність виборців не є підставою не визнавати чинність результатів виборів, а тому низький показник явки формально не завадить переможцям обійняти свої посади.

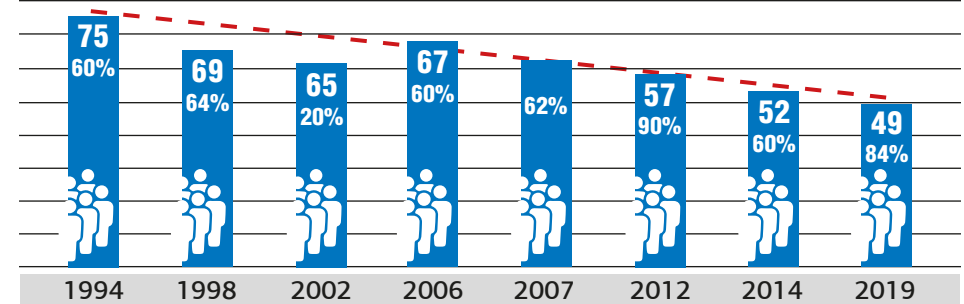
Однак навіть у таких умовах показник виборчої явки не перетворюється просто на «цікавий факт». Адже парламент, президент чи місцева рада, яку обрали 20% або 80% громадян, не можуть рівною мірою претендувати на повноцінне представництво відповідної національної чи локальної спільноти та ухвалювати рішення від її імені (хоча з правової точки зору матимуть усі можливості здійснювати свої повноваження).

ДИНАМІКА ВИБОРЧОЇ АКТИВНОСТІ В УКРАЇНІ

Виборча явка на президентських виборах в Україні
(джерело даних: ЦВК)

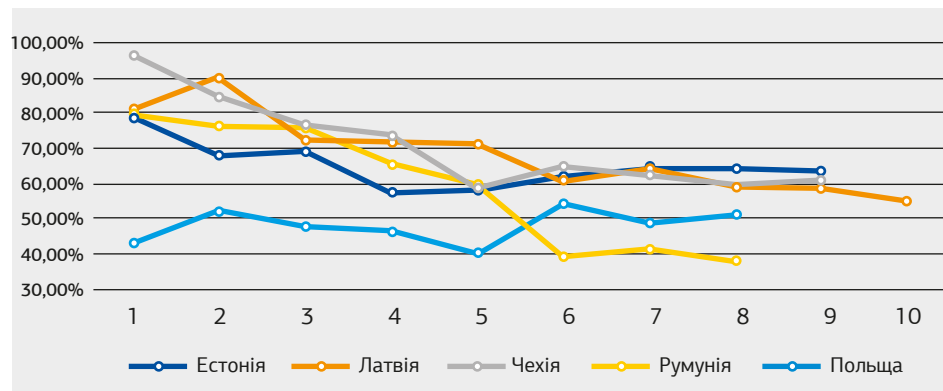
Виборча явка на парламентських виборах в Україні
(джерело даних: ЦВК)

Динаміка виборчої участі громадян показує стійку тенденцію до зменшення активності виборців від часів проведення перших виборів у незалежній Україні. Це явище є типовим для постсоціалістичних європейських країн, які здобули незалежність на початку 1990-х років, що спричинило ефект «перших виборів» (високі показники явки виборців у перших демократичних виборах у цих державах). Стабілізація демократичних режимів, поступова деполітизація населення чи розчарування новими політичними елітами, усвідомлення права не брати участь у виборах (на противагу досві-

ду комуністичних режимів, які штучно стимулювали участь громадян у виборах) виявлялися у поступовому зниженні активності виборців. З урахуванням впливу національних політичних контекстів ця тенденція виявлялася різною мірою у країнах Східної Європи.

Динаміка явки громадян на парламентських виборах у країнах Східної Європи (Джерело даних: IDEA Voter Turnout Database)

Оскільки у кожній з країн відбулася різна кількість виборів та у різні роки, для порівняння використовуються позначки 1, 2 ... 10 на осі x, які означають хронологічну черговість кожних виборів від моменту перших демократичних виборів.

У пострадянських країнах (Білорусь, РФ, Вірменія, країни Центрально-Східної Азії, окрім Азербайджану та Грузії) така тенденція або відсутня, або виявляється значно меншою мірою, що можна пов'язати з особливостями розвитку політичних режимів у цих країнах.

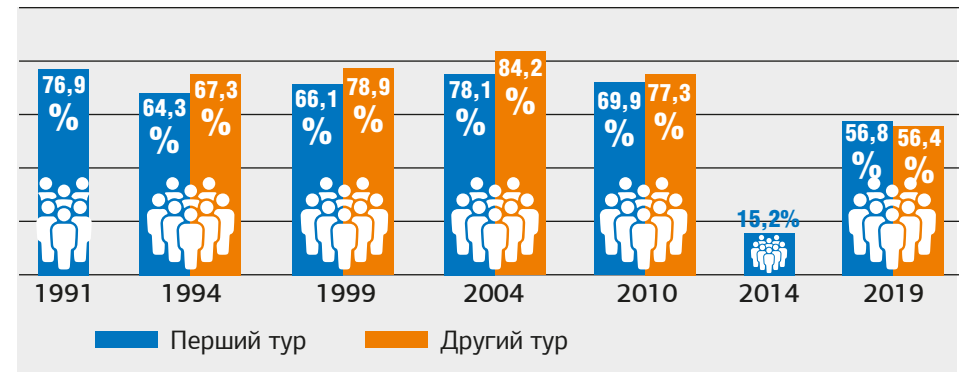
Чому явка на виборах до Верховної Ради України у липні 2019 року була нижчою, ніж на президентських виборах у березні-квітні 2019 року?

Згідно з офіційними даними ЦВК, у парламентських виборах 21 липня 2019 року взяли участь 49,84% зареєстрованих виборців, що стало найнижчим показником активності громадян за всю історію виборів у незалежній Україні. Чим була обумовлена така поведінка виборців?

1. Дані щодо участі громадян у виборах попередніх років свідчать про те, що явка на виборах Верховної Ради України стабільно є нижчою за явку на виборах Президента України.

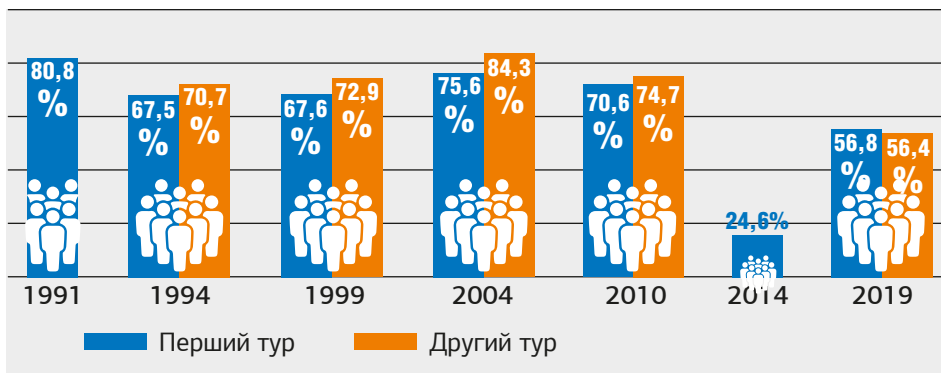
У 2014 році розрив між явкою на президентських та парламентських виборах становив 7,3% та теоретично міг бути ще більшим. Різниця могла бути ще більш значущою, оскільки показник явки на президентських виборах 2014 року був знижений чинником бойових дій у Донецькій та Луганській областях (офіційний показник явки у Донецькій області склав 15,24%, а в Луганській – за різними даними самої ЦВК, 24,6% або 38,9%). У парламентських виборах у жовтні 2014 року явка в Донецькій та Луганській областях вже становила 33,3% та 32,8% відповідно (тобто за умов однакової активності цих двох областей в обох виборах, різниця явки на парламентських та президентських виборах була б ще дещо більшою на користь останніх).

Явка на президентських виборах у Донецькій обл. (джерело даних: ЦВК)

* щодо 2004 року використано дані повторного голосування 26 грудня («третього туру»)
* щодо явки у Луганській області у 2014 році використано показник 24,6%, оскільки такий показник зазначений у офіційному звіті ЦВК, тож може бути більш уточненим, аніж оперативні показники на веб-сайті.

Явка на президентських виборах у Луганській обл. (джерело даних: ЦВК)

* щодо 2004 року використано дані повторного голосування 26 грудня («третього туру»)

* щодо явки у Луганській області у 2014 році використано показник 24,6%, оскільки такий показник зазначений у офіційному звіті ЦВК, тож може бути більш уточненим, ніж оперативні показники на веб-сайті.

Менша активність громадян на парламентських виборах порівняно з президентськими є традиційною, а 2014 рік є лише частковим підтвердженням тенденції. Якщо порівнювати явку на майже усіх попередніх президентських виборах з найближчими парламентськими (наприклад, президентські 2010 року з наступними парламентськими 2012-го), то традиційною є на 8–10% більша активність виборців на президентських виборах. Тож цілком виправдано було очікувати на виборах Верховної Ради України 21 липня традиційно на 8–10% меншої явки, аніж на президентських виборах 2019 р. (тобто, приблизно 53–55%, якщо взяти за основу перший тур). Цей показник можна вважати базовим, виходячи з традиційної різниці в активності громадян у виборах різних органів влади, без урахування впливу інших чинників.

2. Очевидно, негативно вплинуло на рівень електоральної активності проведення виборів влітку, оскільки саме у цей час року найбільша кількість громадян перебуває у відпустках та абстрагується від політики.

Згідно з опитуванням Групи «Рейтинг», у другій половині липня відпустки планували 24% українців, з яких лише 33% планували провести відпустку у своєму місті/селі. Однак точну кількість

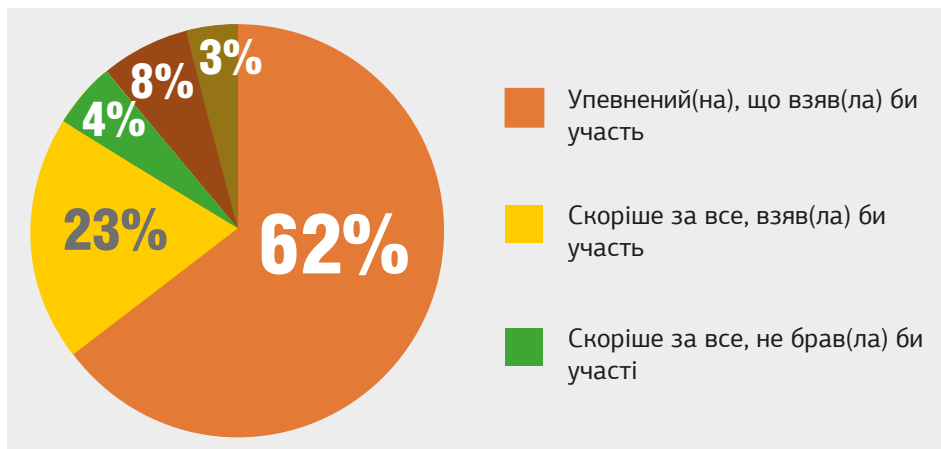
«електоральних втрат» визначити важко, оскільки не відомою є частка виборців, які, наприклад, перебували у відпустках та не подбали про зміну місця голосування. Хоча подбати про це важко з технічної точки зору: аби проголосувати у місці, де громадянин перебуватиме під час відпустки, необхідно до відпустки особисто приїхати до відповідного відділу ДРВ та пройти процедуру зміни голосування. Вочевидь, для більшості така «подорож» до місця відпустки ще до самої відпустки задля зміни місця голосування стала не співмірним зусиллям.

Щодо поведінки решти 33%, які збиралися проводити відпустки вдома, приблизне уявлення можуть дати результати іншого опитування Групи «Рейтинг», проведеного на початку березня 2019 року перед першим туром президентських виборів: близько чверті громадян або віддають перевагу дозвіллю, або вагаються, чи взяти участь у голосуванні, чи витратити час на дозвілля. Однак також залишається невідомою точна кількість громадян, яка опиниться перед таким екзистенційним вибором (адже голосування відбувається у вихідний день і бажання відпочити може виникнути не лише в тих, хто офіційно перебуватиме у відпустках).

Припустимо, у день голосування Ваші родичі чи друзі запланували подію, на якій Ви зможете відпочити і приємно провести час, але це унеможливить Вашу участь у голосуванні, як Ви вчините?» (Група «Рейтинг», березень 2019)

Чи маєте Ви намір брати участь у виборах Президента України? (Фонд «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва», березень 2019 року).

Голосування у літній період впливає і на виборчу активність значної кількості студентів, які навчаються не у своїх містах та проживають у гуртожитках. За правилом на час проживання студенти отримують пропуску у гуртожитках, але влітку не мають можливості проживати у них.

Найімовірніше, що вплив цього чинника не знизив явку більш ніж на 2–3% від можливої.

3. Інтенсивність виборчої конкуренції за правилом збільшує активність виборців, оскільки **невеликий розрив між основними кандидатами сприяє тому, що виборець надає більшій важливості своєму голосу та більше відчуває свою здатність докластися до перемоги того чи іншого кандидата (або ж не допустити його перемоги шляхом голосування за інших).**

У першому турі президентських виборів спостерігалася сприятлива ситуація для прояву цього чинника, оскільки, згідно з соціологічними дослідженнями, розрив між Ю. Тимошенко та П. Порошенком був мінімальним, тож конфігурація другого туру виборів залишалася невідомою. Імовірно, що деяке зниження явки у другому турі (1,4%) частково було спричинене й тим, що опитування показували велику різницю у рейтингах В. Зеленського та П. Порошенка, та

частина виборців вирішила не витратити зусиль на голосування, оскільки переможець був передбачуваним.

Опитування перед парламентськими виборами також показували беззаперечного лідера: партія «Слуга народу» мала близько 30% відриву від найближчих конкурентів. Хоча парламент є колегіальним органом, що дозволяє виборцям збільшити фракцію своєї партії, навіть якщо ця партія не є найбільш рейтинговою, баланс сил в майбутньому скликанні Верховної Ради здебільшого вже був відомим, що могло позбавити певну частину виборців мотивації до голосування.

4. «Позачерговість» парламентських виборів могла вплинути на явку з двох причин. По-перше, з моменту проведення останніх загальнонаціональних виборів минуло лише три місяці, а частота проведення виборів створює ефект «виборчої втоми». Серед європейських країн такий ефект найяскравіше спостерігається у Швейцарії, де через частоту референдумів з тих чи інших питань явка на парламентських виборах коливається в діапазоні 42–48% останні 30 років, що є чи не найнижчим показником серед європейських країн. В Україні активність виборців знижувалася приблизно на 5% обидва рази, коли призначалися позачергові парламентські вибори (явка 2007 р. порівняно з 2006-м та 2014 р. порівняно з 2012-м). Вочевидь, зниження активності не обумовлено лише цим чинником, але можна припускати і його вплив на рівні кількох відсотків.

По-друге, згідно з даними Групи «Рейтинг», близько 8% громадян не підтримують рішення В. Зеленського про розпуск Верховної Ради. Певна частина цих громадян може не визнавати легітимності цих виборів та відмовитися від участі в них, хоча найімовірніше ці громадяни все ж використають можливість підтримати на виборах свою партію (а найбільше таких серед прихильників «Європейської солідарності» – 71% «скоріше» чи «точно» не підтримують розпуск Ради). Найімовірніше, така логіка вплине на участь у виборах тих, хто не підтримує розпуск Ради і не визначився з кандидатом.

5. Циклічність підтримки влади є відомою у політології закономірністю, яка засвідчує природний процес поступового зниження народної підтримки обраних посадовців після початку виконання ними службових обов'язків. Саме цю причину в медіа-середовищі часто називали причиною призначення В.Зеленським парламент-

ських виборів на якомога раніший час. Незважаючи на те, що на момент проведення виборів минуло лише майже два місяці після інавгурації В. Зеленського, вже цілком імовірним було розчарування певної частини прихильників чинного Президента тими чи іншими його діями чи подіями, пов'язаними з його партією. У короткостроковій перспективі це могло сприяти тому, що ці виборці ухвалили б рішення не голосувати на виборах взагалі.

Деякі кроки могли й сприяти зростанню виборчої явки, зокрема спрощення процедури зміни місця голосування. За даними ДРВ, перед першим туром президентських виборів зміною місця голосування скористалися більше 300 тисяч громадян. Імовірно є також і дія мобілізаційних меседжів партій до своїх прихильників у боротьбі зі «старою владою» тощо, які можуть змобілізувати частину електорату та дещо обмежити дію описаних вище чинників зниження явки. Також збільшити явку могла участь у виборчому процесі політиків з високою публічною довірою: 65% громадян «цілком» чи «скоріше» довіряють В. Зеленському, 25% – С. Вакарчуку, 24% – Д. Разумкову. Імовірно, зріс і рівень віри у чесність виборів після обрання нового президента (у березні 2019 року лише 31% вірили, що президентські вибори будуть чесними).

ВИСНОВКИ

Силу ефекту зазначених чинників зниження явки часто важко виміряти та з певною точністю спрогнозувати, яка саме кількість громадян не піде на вибори через те, що буде у відпустці, чи через те, що вважатиме переможця виборів вже визначеним і без її голосу, тощо. Вочевидь, виборча поведінка зазнає впливу також і багатьох інших чинників, які часто є непрогнозованими чи невимірюваними. Однак перераховані фактори видаються найсуттєвішими причинами зниження активності громадян у виборах до Верховної Ради України 21 липня 2019 року.

Найважливіше – пам'ятати про наслідки низької явки для легітимності влади. Якщо певна партія теоретично отримує 51% голосів на виборах, у яких рівень активності виборців склав 50%, то фактично за таку партію проголосувала четверта частина усіх виборців. І хоча такий рівень виборчої активності не створює критичного

рівня загрози для демократичності режиму та легітимності влади, однак показує маніпулятивність спроб обґрунтування легітимності своїх рішень тими чи іншими політичними гравцями шляхом апеляції до результатів виборів.

ГЕОПОЛІТИКА, ВІЙНА І МИР: ПОГЛЯДИ ВИБОРЦІВ

Олексій Гарань

1. Обізнаність виборців із зовнішньополітичними поглядами кандидатів у Президенти

Завершення війни є одним із головних прагнень українців. Це підтверджують дані різноманітних соціологічних опитувань. Питання полягає у тому, на яких умовах і якою ціною. Чи були українці достатньо обізнані із поглядами основних кандидатів у Президенти під час виборчої кампанії навесні 2019 р.?

Згідно з опитуванням Фонду «Демократичні ініціативи» та Центру Разумкова, за тиждень до першого туру, виборці майбутнього Президента Володимира Зеленського виявляли найменшу обізнаність у питаннях війни та миру, порівняно з електоратом інших кандидатів (табл. 1–3).

Табл. 1. Чи відомі Вам пропозиції обраного на даний момент Вами кандидата в Президенти щодо того, як досягти миру на Донбасі?

	Виборці Ю.Бойка	Виборці А.Грицен- ка	Виборці В.Зелен- ського	Виборці О.Ляшка	Виборці П.Поро- шенка	Виборці Ю.Тимо- шенко
Так, добре знаю	51,8	48,8	20,8	27,8	40,1	34,1
Щось про це знаю, але не певне	31,6	34,9	37,3	35,2	35,3	36,4
Ні, не знаю	10,5	14,0	29,6	20,4	17,6	19,7
Для мого вибору це взагалі не важливо	3,5	1,2	3,2	7,4	3,2	3,8
Важко сказати	2,6	1,2	9,2	9,3	3,7	6,1

Табл. 2. Чи відомі Вам пропозиції обраного на даний момент Вами кандидата в Президенти щодо того, як повернути окуповані території Криму?

	Виборці Ю.Бойка	Виборці А.Грицен- ка	Виборці В.Зелен- ського	Виборці О.Ляшка	Виборці П.Поро- шенка	Виборці Ю.Тимо- шенко
Так, добре знаю	23,7	36,0	11,3	18,5	29,4	20,5
Щось про це знаю, але не певне	34,2	34,9	34,2	27,8	30,5	25,0
Ні, не знаю	21,9	22,1	38,7	33,3	29,4	38,6
Для мого вибору це взагалі не важливо	7,9	3,5	6,0	5,6	3,7	7,6
Важко сказати	12,3	3,5	9,9	14,8	7,0	8,3

Табл. 3. Чи відомі Вам пропозиції обраного на даний момент Вами кандидата в Президенти щодо політики стосовно Росії?

	Виборці Ю.Бойка	Виборці А.Гриценка	Виборці В.Зеленського	Виборці О.Ляшка	Виборці П.Порошенка	Виборці Ю.Тимошенко
Так, добре знаю	50,0	48,8	18,0	18,5	50,8	24,2
Щось про це знаю, але не певне	33,3	33,7	37,7	31,5	26,7	43,9
Ні, не знаю	10,5	14,0	30,3	25,9	15,5	24,2
Для мого вибору це взагалі не важливо	4,4	1,2	7,7	9,3	4,3	4,5
Важко сказати	1,8	2,3	6,3	14,8	2,7	3,0

Ситуація не змінилася й напередодні другого туру. Виборці були недостатньо поінформовані стосовно пропозицій кандидатів із важливих суспільних проблем, особливо виборці Зеленського. Зокрема, пропозиції щодо встановлення миру на Донбасі були добре відомі лише 20% виборців Зеленського (40% виборців тодішнього Президента Петра Порошенка), пропозиції щодо політики стосовно Росії добре відомі 18% виборців Зеленського і 51% виборців Порошенка, стосовно реформи збройних сил – відповідно 10% і 48%, щодо європейської інтеграції – 22% і 61%, щодо вступу до НАТО – 16% і 62%.

Назагал програма Зеленського була аморфною, але завдяки цьому йому вдалося охопити широкий спектр виборців: від прозахідних до проросійських, у результаті за ним у другому турі пішла більшість виборців як євроатлантичного А. Гриценка, так і проросійського Ю. Бойка, оскільки кожен вкладав свій зміст у погляди майбутнього Президента.

2. Геополітичні орієнтації партій та їхніх виборців напередодні парламентських виборів

Попри потужну інформаційну кампанію з боку Росії і тих ЗМІ в Україні, які перебувають під контролем «Опозиційної платформи –

За життя», тобто Медведчука – Львовчкіна – Фірташа, геополітичні настрої українців, починаючи з 2014 р., залишаються переважно незмінними. Це підтверджують дані різноманітних соціологічних опитувань, згідно з якими більшість українців підтримують курс на ЄС і НАТО. Це, зокрема, підтвердили і дані опитування, проведеного Фондом «Демократичні ініціативи» та соціологічною службою Центру Разумкова 13–20 червня 2019 р., тобто за місяць до парламентських виборів.

Звичайно, існують суттєві регіональні відмінності, які відображаються і на електоратах різних партій. Нижче наводяться дані щодо тих партій, які подолали 5%-й бар'єр.

Виборці партій «Голос» (86%), «Європейська солідарність» (85%), «Слуга народу» (62%), «Батьківщина» (59%) вважають, що Україна в перспективі повинна приєднатися до Європейського Союзу. Натомість виборці партії «Опозиційна платформа – За життя» (ОПЗЖ) віддають перевагу або приєднанню до Євразійського економічного союзу з Росією, Білоруссю та Казахстаном (39%), або неприєднанню ані до Європейського, ані до Євразійського союзів (44%).

Табл. 4. Якби Ви мали обрати лише один варіант, то до якого союзу, на Вашу думку, Україна, скоріше за все, в перспективі повинна приєднатися?

	Батьківщина	Голос	Європейська солідарність	Опозиційна платформа - За життя	Слуга народу	Україна загалом
До Європейського Союзу	59,4	86,1	85,1	12,2	61,6	60,7
До Євразійського економічного союзу з Росією, Білоруссю та Казахстаном	7,3	0,0	2,0	38,7	4,9	7,9
Не приєднуватися ані до Європейського, ані до Євразійського Союзів	23,6	8,9	10,1	43,6	25,3	23,1
Важко відповісти	9,7	5,0	2,7	5,5	8,2	8,4

Виборці партій «Європейська солідарність» (80%), «Голос» (75%), «Слуга народу» (47%), «Батьківщина» (47%) вважають, що найкращим варіантом гарантування безпеки для України був би вступ до НАТО. Натомість виборці партії «Опозиційна платформа – За життя» віддають перевагу або позаблоковому статусу (50%), або військовому союзу з Росією та іншими країнами СНД (25%).

Табл. 5. Який варіант гарантування безпеки був би, на Вашу думку, найкращий для України?

	Батьківщина	Голос	Європейська солідарність	Опозиційна платформа - За життя	Слуга народу	Україна загалом
Вступ до НАТО	47,3	75,2	80,4	9,4	47,3	50,0
Військовий союз з Росією та іншими країнами СНД	9,7	0,0	2,7	25,4	4,8	6,8
Позаблоковий статус України	26,1	9,9	10,8	50,3	26,9	25,3
Інше	0,6	1,0	1,4	3,3	2,8	1,9
Важко відповісти	16,4	13,9	4,7	11,6	18,2	16,1

Як видно з вищенаведених даних, найвищий відсоток європеїстів і євроатлантистів – серед електорату «Європейської солідарності» та «Голосу». Це передбачувано. Водночас ці категорії становлять більшість і серед виборців «Слуги народу». І це позитивно, бо у програмі «Слуги народу» йшлося лише про «розширення співпраці з Євросоюзом і НАТО». Тому важливо, що більшість електорату цієї сили налаштована на продовження курсу на вступ до цих структур, закріпленого сьогодні у Конституції України.

У той же час серед електорату «Слуги народу» лише 5% орієнтується на Росію, але чверть електорату підтримують курс неприєднання до геополітичних союзів, тобто сумарно майже третина електорату партії не підтримують курсу на НАТО і ЄС. Несподівано, що практично такі самі результати притаманні й електорату «Батьківщини», яка декларує курс на ЄС і НАТО. Але така певна

розмитість електорату цієї сили, мабуть, і пояснює, чому другим номером її виборчого списку є С. Тарута, партія якого «Основа» у своїй Платформі чітко виступає проти вступу до НАТО і підтримує нейтральний статус України.

Насправді в програмах більшості партій курс на ЄС і НАТО декларується в загальній формі, без якоїсь конкретики, як саме це відбуватиметься. Тому напередодні виборів треба було безпосередньо уточнювати у партій, як вони бачать реалізацію тих або інших кроків. І це робили журналісти та експерти. Позитивним прикладом є відповіді партій (за винятком ОПЗЖ) на питання «Європейської правди». Питанням зовнішньої політики і безпеки була присвячена третя експертна дискусія Виборчої Ради UA і Реанімаційного пакету реформ з представниками ключових партій (ОПЗЖ знову ж таки була відсутня).

Очевидно, що для широкого кола виборців експертні дискусії не мали вирішального значення. Але спроби витягти з партій конкретику були просто необхідні. Адже потім, вже після виборів, можна і треба запитувати, як саме партії-переможці здійснюють або не здійснюють те, що нам пообіцяли.

3. Ставлення до різних варіантів завершення війни на Донбасі

16 травня 2019 р., тобто за 4 дні до інавгурації новобраного президента В. Зеленського, було оприлюднено результати опитування трьох соціологічних центрів, серед багатьох питань якого було і ставлення українців до «автономії» ОРДЛО. Було зазначено, зокрема, що: «Серед варіантів розв’язання проблеми непідконтрольних територій Донецької та Луганської областей найбільший рівень підтримки має «Надання цим територіям особливого статусу, який передбачає автономію в складі України» (39,9%). Цей варіант переважає у всіх макрорегіонах, крім Західного».

Після цього практично в усіх ЗМІ пройшла інформація про це, а також, що майже половина українців (48,9%) підтримує автономію ОРДЛО «заради припинення бойових дій і мирного врегулювання конфлікту».

Оскільки ж опитування було оприлюднено якраз напередодні інавгурації Зеленського, то, воленс-ноленс, такі результати були

наче готовим підґрунтям для тиску або ж створенням умов для нового Президента для виправдання розмов про референдум щодо миру з Росією, компромісів на Донбасі тощо.

Але у відповідях на запитання «Який варіант розв'язання проблеми непідконтрольних територій Донецької та Луганської областей Ви підтримуєте?» фігурували лише три варіанти: «автономія» (39,9%), «ізоляція» (18,5%) і військово звільнення (17,3%). І при такому наборі варіантів логічно, що респонденти вибирають компромісне рішення.

Якщо ж в опитуванні одразу після цього запитання наступним іде «Чи підтримали б Ви рішення про надання автономії в складі України непідконтрольним територіям Донецької і Луганської областей для припинення бойових дій і мирного врегулювання конфлікту на Донбасі?», то, очевидно, що попереднє запитання підштовхує до підтримки «автономії», тим більше заради «припинення бойових дій і мирного врегулювання конфлікту».

При цьому не було варіанту – повернення окупованого Донбасу на тих умовах, на яких він раніше перебував у складі України, тобто на таких самих, які мають інші регіони. Фонд «Демократичні ініціативи» і Центр Разумкова регулярно ставлять це запитання в своїх опитуваннях (на Донбасі опитування здійснювали «Демніціативи» та Ukrainian Sociology Service). І половина опитаних постійно відповідають, що Донбас має повернутися на тих самих умовах, на яких функціонують й інші регіони в умовах децентралізації (табл. 6).

Табл. 6. Якщо говорити про політичне майбутнє територій «ДНР» та «ЛНР», якому варіанту Ви віддаєте перевагу?

	Україна, жовтень 2015	Україна, травень 2016	Україна, червень 2017	Донбас, листопад 2018
Щоб «ДНР» та «ЛНР» повернулися до складу Донецької та Луганської областей, як було раніше	49,1	47,9	55,0	49,9
Щоб «ДНР» та «ЛНР» повернулися до складу України, але з особливим статусом, отримавши більше незалежності від Києва	22,4	24,6	20,1	28,0

Продовження таблиці на стор. 101 ►

► Продовження. Початок таблиці на стор. 100

	Україна, жовтень 2015	Україна, травень 2016	Україна, червень 2017	Донбас, листопад 2018
Щоб ці території утворили автономію в складі України	9,5	–	–	–
Щоб «ДНР» та «ЛНР» стали незалежними державами	4,5	7,4	6,6	1,7
Щоб «ДНР» та «ЛНР» увійшли до складу Російської Федерації	0,2	3,2	2,1	1,6
Важко сказати	12,2	16,9	16,3	18,4

Під час інавгурації Володимир Зеленський проголосив: «Задля того, щоб наші герої більше не гинули, я готовий на все (курсив – наш). І я точно не боюсь ухвалювати складні рішення, я готовий втрачати свою популярність, свої рейтинги, і якщо буде потрібно – я без вагань готовий втратити свою посаду, щоб тільки настав мир. Не втрачаючи наших територій».

Питання: так на які саме компроміси Президент готовий піти, а на які – ні? Сигнали, які надходять станом на кінець вересня 2019 р., дають змогу намалювати наступну картину. «Великий обмін» може призвести до «великої угоди», де Росія і Захід разом натиснуть на Україну і змусять Київ піти на поступки і Росії, і бойовикам.

Чи є у суспільства запобіжники проти такого сценарію? Є, хоча й небагато. Раніше «червоні лінії» малювали громадська думка, експертні структури, позапарламентська опозиція і парламент. Бо попередній Президент Петро Порошенко завжди міг сказати: я хочу, але мені парламент/вулиця не дає – а у нас же демократія. В результаті, попри критику (виправдану і невиправдану) мінських домовленостей, українська сторона нічого не здала. Тиск Заходу у 2015–2016 рр. щодо конституційного «особливого статусу» ОРДЛО і проведення там «виборів» Києву вдалося успішно відбити, а санкції проти Росії продовжити.

Але тепер такої можливості у Зеленського немає, адже він має більшість у парламенті, а разом з ОПЗЖ – конституційну більшість. Тож Захід і Росія можуть на нього натиснути.

Тому саме громадська думка може стати таким запобіжником

і допомогти українській дипломатії відбиватися проти спільного тиску Росії і Заходу. Опитування, здійснене Фондом «Демократичні ініціативи» спільно з соціологічною службою Центру Разумкова напередодні парламентських виборів 2019 р., дає нам можливість проаналізувати, зокрема і позицію електорату провідних партій, у тому числі й «Слуги Народу» (СН).

«Мир за будь-яку ціну» не підтримується виборцями жодної з партій. Найменше «мир за будь-яку ціну» підтримують виборці партій «Голос» (10%) та «Європейська солідарність» (7%), у СН – 21%, найбільше – виборці партії «Опозиційна платформа – За життя» (36,5%). Проте навіть виборці цієї партії переважно вважають, що «зادля миру слід іти на компроміси, але не на всі» (45%).

Українці вважають **неприйнятними більшість можливих компромісів, які обговорюються в публічному просторі та передбачені мінськими домовленостями.** Найменш прийнятними для громадян України, причому в усіх регіонах, є проведення виборів на умовах бойовиків (неприйнятно для 66% опитаних, прийнятно для 13%, для електорату СН – відповідно 68% і 11%), повна амністія всіх учасників бойових дій проти українських військ (неприйнятно – 61%, прийнятно – 15%, для СН – 65% і 13%), формування силових органів ОРДЛО лише із місцевих представників (неприйнятно – 58%, прийнятно – 18%, для СН – 68% і 11%). Переважно неприйнятними для громадян України є згода на особливі політичні та економічні відносини тимчасово непідконтрольних територій з Росією (неприйнятно – 53%, прийнятно – 23%, такі ж цифри і для СН), закріплення в Конституції «особливого статусу» ОРДЛО (неприйнятно – 50%, прийнятно – 30%, для СН – 48% і 29%), ухвалення закону про позаблоковий статус України (неприйнятно – 49%, прийнятно – 29%, у тому числі для СН цей результат майже точно дублюється).

Щодо політичного майбутнього територій «ДНР» та «ЛНР», більшість громадян України віддають перевагу варіанту повернення окупованих територій на довоєнних умовах (54%), для електорату СН – 57%. Ще 17% (20% електорату СН) бажають, щоб ці території повернулися до України, але отримали більше незалежності від Києва. Варіант автономії у складі України підтримують лише 12% українців (СН – 11%), причому навіть на

Сході прихильників автономії лише 23%. Найбільше підтримують автономію виборці «ОПЗЖ» – 31%, проте й серед прихильників цієї партії переважає думка, що ці території слід повернути до України на тих самих умовах, що й раніше (35%), чи «щоб вони повернулися до України, але отримали більше незалежності від Києва» (20%).

Саме на таку громадську думку може опертися активна меншість (приклад цього – хода ветеранів 24 серпня, що набагато перевершила офіційні заходи).

Чи означає це, що громадська думка не може бути змінена? Може. Президент Зеленський, використовуючи шалену популярність, може пояснити українцям, що я «приніс Вам мир». Але треба вміти торгуватися в процесі переговорів. Теперішня громадська думка українців дає можливість зайняти кращі переговорні позиції і захистити українців від невігідних поступок Росії. Чи скористається цим Президент Зеленський?

